

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I ИЗВЪНРЕДНА СЕСИЯ

Брой 24

София, сжбота, 17 октомврий

1931 г.

29. заседание

Петък, 16 октомврий 1931 година.

(Открито отъ подпредседателя Н. Захариевъ въ 16 ч. 50 м)

СЪДЪРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
Отпуски, разрешени на народнитѣ представители: Петко Чорбаджиевъ, Тодоръ Якимовъ, Никола Сапунджиевъ, Никола Стамболиевъ, Христо Трайковъ, Господинъ Лоловъ, Владимиръ Станковъ и Александъръ Радоловъ	473	Комисии. Приемане за членъ въ прошетарната комисия народния представителъ Ив. Ингилизовъ, вмѣсто народния представителъ Стоянъ Филиповъ; а последния за членъ въ комисията по Министерството на общественитѣ сгради, вмѣсто народния представителъ Атанасъ х. Поповъ . . .	473
Питане отъ народнитѣ представители К. Русиновъ, З. Ивановъ и Д. Икономовъ къмъ министритѣ на вътрешнитѣ работи и народното здраве и на войната относно малтретирането на народенъ представителъ въ гр. Ломъ. (Съобщение) . . .	473	Случка. Изключване за единъ день народния представителъ Георги Вангеловъ за четене протестъ, безъ да му е дадена думата	474
Законопроектъ за опрощаване глобитѣ за закъснение върху прѣжитѣ данъци, данъка върху материалитѣ, отъ които се вари ракия, и акциза на виното (Съобщение)	473	Проектоотговоръ на тронното слово. (Първо четене — продължение разискванията)	473
		Дневенъ редъ за следващото заседание.	491

Председателствувашъ Н. Захариевъ: (Звъни) Откривамъ заседанието. Присъжствуватъ нужното число народни представители. Заседанието е законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитѣ народни представители: Аврамовъ Аврамъ, Атанасовъ Русенъ, Бояджиевъ Асенъ, Бояджиевъ Стефанъ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Григоръ, Велчевъ Иванъ, Даскаловъ Петъръ, Деневъ Андрей, Деневъ Сжби Димитровъ, Джабарски Стоянъ, Джанкардашлийски Димитъръ, Димитровъ д-ръ Димитъръ, Дичевъ Петко, Думановъ д-ръ Никола, Желябовъ Жеко, Йотовъ Никола, Кафеджийски Георги, Кировъ Стаматъ, Костовъ Георги, Кръстевъ Гето, Кулевъ д-ръ Тодоръ, Лоловъ Господинъ, Лоловъ Сава, Ляпчевъ Андрей, Милановъ д-ръ Кънчо, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Петко, Пиронковъ Александъръ, Поповъ Еню, Радоловъ Александъръ, Сапунджиевъ Никола, Стайновъ Петко, Станковъ Владимиръ, Статевъ Христо, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тахировъ Хафузъ Юсеинъ, Хайруловъ молла-Юсеинъ, Христовъ Александъръ, Христовъ Трайко, Христовъ Христо, Цанковъ Александъръ и Якимовъ Тодоръ)

Бюрото на Камарата е разрешило отпускъ на следнитѣ народни представители:

На г. Петко Чорбаджиевъ — 4 дни;
На г. Тодоръ Якимовъ — 2 дена;
На г. Никола Сапунджиевъ — 6 дни;
На г. Никола Стамболиевъ — 2 дена;
На г. Христо Трайковъ — 3 дни;
На г. Господинъ Лоловъ — 2 дена;
На г. Владимиръ Станковъ — 5 дни и
На г. Александъръ Радоловъ — 2 дена.

Постъпило е питане отъ народнитѣ представители Константинъ Русиновъ, Запрянъ Ирановъ и Димитъръ Икономовъ до г. г. министритѣ на вътрешнитѣ работи и на войната за малтретиране на народенъ представителъ въ гр. Ломъ. Това питане ще се изпрати на съответнитѣ г. г. министри, за да отговорятъ.

Съобщавамъ на Събранието, че е постъпилъ отъ Министерството на финанситѣ законопроектъ за опрощаване глобитѣ за закъснение върху прѣжитѣ данъци, данъка върху материалитѣ, отъ които се вари ракия, и акциза на виното. (Вж. прил. Т. I, № 13)

Този законопроектъ ще се раздаде на г. г. народнитѣ представители и постави на дневенъ редъ.

Станала е промѣна въ нѣкои парламентарни комисии. Г. Ингилизовъ остава въ прошетарната комисия, вмѣсто Стоянъ Филиповъ, а Стоянъ Филиповъ остава въ комисията по Министерството на общественитѣ сгради, жилищната и благоустройството, вмѣсто Атанасъ х. Поповъ.

Които приематъ тази промѣна, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Пристижваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: първо четене проектоотговора на тронното слово — продължение разискванията.

И. Лѣкарски (д. сг): Г. председателю! Отправиль съмъ две питання: едното къмъ министра на просвѣтата, г. Муравиевъ, въ свръзка съ увольнението на граничните учители, второто до г. министра на външнитѣ работи, въ свръзка съ ликвидацията на двувластнитѣ имоти. Азъ бихъ молилъ да се отговори по-скоро на тѣзи ми питання, защото въпроситѣ сж важни. Г. Муравиевъ бѣше обещалъ днесъ да отговори.

Председателстващ Н. Захариев: Когато г. г. министрите сж готови, ще отговорят.

Министър-председател Н. Мушанов: Въ идущото заседание ще Ви отговоря.

Г. Вангелов (раб): Искамъ думата.

Председателстващ Н. Захариев: За какво искате думата?

Г. Вангелов (раб): Ще прочега единъ протестъ.

Председателстващ Н. Захариев: Не може. Минаваме къмъ първата точка отъ дневния редъ.

Има думата народниятъ представителъ г. Рашко Маджаровъ.

Г. Вангелов (раб): (Чете единъ протестъ всрѣдъ силно тропане по банките и възражения отъ мнозинството)

Председателстващ Н. Захариев: (Силно звѣни) Моля, седнете на мѣстото си, г. Вангелов! Нѣмате думата!

Г. Вангелов (раб): (Продължава да чете протеста всрѣдъ голѣмъ шумъ отъ тропане по банките отъ мнозинството.)

А. Буковъ (з): Г. председателю! Да се изключи!

Председателстващ Н. Захариев: (Звѣни) Моля г. г. квесторитѣ да изпълнятъ длъжността си. (Тропането по банките отъ мнозинството продължава, всрѣдъ което Г. Вангеловъ продължава да чете)

А. Буковъ (з): (Къмъ Г. Вангеловъ) Мълчи бе, идиотъ!

Председателстващ Н. Захариев: Г. г. народни представители! Понеже г. Георги Вангеловъ, въпреки пруду-прежденията на председателството, продължава да чете своя протестъ, безъ да има думата, предлагамъ да му се наложи наказание, като се изключи за единъ день.

Г. Вангелов (раб): (Продължава да чете всрѣдъ шумъ)

Председателстващ Н. Захариев: Които сж съгласни народниятъ представителъ Георги Вангеловъ да бѣде изключенъ за единъ день, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство. Събранието приема. (Възражения отъ работниците. Г. Вангеловъ продължава да чете)

Моля г. г. квесторитѣ . . . (Квесторътъ Н. Гашевски взима листа, отъ който чете Г. Вангеловъ. Силни протести отъ работниците. Рѣкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

А. Ненов (раб): Това е противъ парламентарния редъ. Протестираме!

А. Буковъ (з): Г. председателю! И той да се изключи. (Възражения отъ работниците. Квесторътъ Н. Гашевски ги приканва къмъ редъ)

Председателстващ Н. Захариев: (Силно звѣни) Моля, седнете на мѣстата си!

Има думата г. Рашко Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато свършваше последнитѣ си дни бившето Народно събрание, азъ, по избирателния законъ, който бѣше поставенъ на гласуване, изказахъ мнение, че при голѣмата стопанска и психологическа криза, въ която се намира днесъ България, ще трѣбва да се избѣгва всичко, което може да разединява народното представителство и народа и ще трѣбва да се предадемъ всички на разрешаването на тѣзи въпроси, съ които се цели да се поправи това тежко положение, предизвикано отъ стопанската криза въ България. И затуй още тогава азъ се обявихъ противъ избирателния законъ, защото считахъ, че не той, а политическото събиране на партиятъ може и трѣбва да даде едно управление, годно да се справи съ сѣществуващото положение. Моего мнение не бѣше взето въ съображение отъ народното представителство, и то гласува избирателния законъ, който днесъ имаме и който роди сегашното XXIII обикновено Народно събрание. И днесъ, когато се откриватъ дебати по общата политика на новата власт, менъ ми предстои да кажа мнението си по въпроситѣ, повдигнати въ отговора на тронното слово и по онѣзи, които сѣществуватъ и искатъ разрешение непосредствено

за страната, да спомня и на новия Парламентъ именно тѣзи думи: за насъ днесъ въ България ще трѣбва да се постави задачата да съберемъ всичкитѣ наши сили, да съберемъ всичко, що е вещо, що може да се предаде на разрешението на въпроситѣ, които ни предстоятъ, защото времето не чака. Отъ момента, когато се гледаше проектътъ за избирателния законъ, до днесъ има едно влошаване на стопанското положение. Затуй днесъ съ малко по-голѣма настойчивостъ, отколкото тогава, азъ отправямъ апелъ къмъ народното представителство: да бѣдемъ действително внимателни и да съберемъ всички наши сили.

Първото нѣщо, съ което трѣбва да се обърне къмъ васъ, е, преди всичко, да изпълнимъ задачитѣ си на народно представителство, защото отъ изпълнението на тѣзи задачи най-много ще се улесни изпълнителната властъ и въобще управлението на България. Новото правителство ще трѣбва да се отърси много отъ своето партизанство, което е вършило предъ своитѣ избиратели или въ клубоветѣ на своитѣ политически партии, защото предъ него стои по-голѣма задача, отколкото задоволяването на известни партийни искания или пъкъ осигуряване поддръжката на клиентелата, която го е пратила въ Народното събрание. Днесъ, когато предъ насъ стоятъ такива тежки задачи, обнаружени въ тронното слово и въ отговора му, безспорно е, че първата ни задача, първата ни длъжностъ ще трѣбва да бѣде сами да се отърсимъ отъ нашето партизанство. Ако не искаме да се изразда нашиятъ Парламентъ — както, за голѣмо съжаление, особено презъ последното десетилѣтие следъ войнитѣ, се констатира — народнитѣ представители трѣбва да се проникнатъ отъ задълженията, които иматъ като народни представители. Общитѣ фрази, казвани все отъ името на българскитѣ избиратели, трѣбва да бѣдатъ замѣнени съ работа въ Народното събрание, съ интересъ и обективно проучване на всички мѣроприятия. Едно себеотрицание се налага на всички днесъ въ България и най-много на насъ, народнитѣ представители, за да можемъ действително да се обърнемъ въ ефикасенъ контроленъ органъ. Това е първиятъ въпросъ, който азъ искахъ да изтъкна предъ Народното събрание.

Г. г. народни представители! Контролътъ върху управлението на страната се упражнява отъ народното представителство. Изпълнителната властъ, която се контролира отъ съзнателно народно представителство, което служи на общественитѣ и народни интереси, безспорно, всѣкога е повече внимателна и грѣшкитѣ сж по-малко. Нѣма разлагане на изпълнителната властъ при будно народно представителство. И затуй именно, тази наша първа длъжностъ — да бѣдемъ действително единъ ефикасенъ контролъ — ние ще трѣбва да я изпълняваме на дѣло, а не само на думи. Това е по народното представителство.

И това го казвамъ, защото упадъкътъ на парламентаризма — ако и ние вървимъ по пътя на този упадък — рискува да създава въ страната течения, които търсятъ да разрешаватъ належащитѣ задачи вънъ отъ Парламента. И когато въ една страна изпъкватъ течения, които действително искатъ вънъ отъ Парламента да разрешаватъ крещитѣ задачи на страната, недейте да обвинявате тия хора, а нека да търсимъ въ себе си неджитѣ. А съ намирането на тия недѣзи и чрезъ изпълнението на тия задачи, ние гарантираме политическитѣ свободи на българскитѣ граждани, организиращи въ партии, гарантираме свободното изпълнение на парламентарния режимъ и изходящитѣ отъ него правителства и разрешаваме по-спокойно държавнитѣ и обществени задачи, които ни предстоятъ да разрешимъ.

Г. г. народни представители! Минавамъ на другъ единъ въпросъ, който бѣше повдигнатъ и отъ другитѣ г. г. оратори. Ние стоимъ предъ ново правителство. Безспорно е, че то е продуктъ на гласа на болшинството отъ българскитѣ избиратели и отъ конституционно-парламентарна точка то е на мѣстото си. То е дошло по реда, предвиденъ въ нашия избирателенъ законъ, както това става и въ Европа, където има добре устроени държави. Правителствата се създаватъ отъ общественото мнение, изразено чрезъ волята на избиратели. И отъ тази гледна точка азъ, както направихъ и моятъ предшественикъ г. Александъръ Цанковъ, поздравявамъ отиващия си министър-председателъ г. Малиновъ. Като констатирамъ този фактъ, ще трѣбва да добавя, че упражняването прерогативата на народа, да посочи правителство, е единъ конституционно-исторически актъ, особено за страни, като нашата. Но съ това въпроситѣ не се разрешаватъ. Отъ този моментъ, отъ когато правителството е родено, вече се пораждатъ задължения за него по управлението на страната. И затуй добре ще бѣде, констатирайки това положение, да видимъ въ днешния моментъ какви сж задачитѣ на новата изпълнителна властъ, създадена чрезъ изборитѣ на 21 юний.

Г. г. народни представители! Първата задача азъ я намирамъ въ проектоотговора на тронното слово. Тамъ се казва така: (Чете) „Народното представителство има пълното съзнание, че мирътъ и редътъ въ държавата сѣ необходимата предпоставка за провеждане на всички реформи, целящи намаляването на стопанската криза и изобщо преуспѣването на страната, и затова сѣ готовностъ ще съдействува на правителството въ усилията му за тѣхното запазване съ всички азкоини срѣдства.“ Нека да се надѣваме, че на това положение ще се даде и съдържание, и че предпоставката за премахване на стопанската криза, за спасяване на България отъ многото стопански и икономически бедствия и за процѣвяването ѝ, е вътрешниятъ редъ въ страната.

А. Неновъ (раб): Куршумътъ!

Р. Маджаровъ (д. сг): Всѣки отъ насъ, народнитѣ представители, ще трѣбва да потърси, по свое разбиране, какво съдържание ще вложи въ дадената формула, излизайки отъ нашата действителност. Нашето задължение е да посочимъ на нѣща, които прѣчатъ на заздравяване вътрешниятъ редъ и азъ ще се помѣча да посоча нѣкои отъ тѣхъ.

Първата наша задача е да се справимъ съ демагогията, която се шири въ България. Азъ намирамъ, че тя се шири и въ опозиционни, и въ правителствени вестници, и въ публични събрания, каквото е събранието въ с. Карапча. Правятъ се публични събрания, въ които се искатъ, чрезъ резолюции, невѣроятни нѣща. Явно е, че тия резолюции се взематъ по диктовка. По тоя начинъ се създаватъ условия за една превратна политическа борба въ България. На тази демагогия и ние и вие ще трѣбва да туримъ край. Много сѣ сериозни времената въ България, за да трѣбва ние действително да се справимъ съ демагогията. Независимо отъ различнитѣ мѣлкви форми и политически искания, които четемъ въ вестницитѣ, взематъ се резолюции отъ свободни, тѣй наречени граждански комитети и до насъ достигатъ вече такива позиви: „Не плащайте данъци“, ...

А. Неновъ (раб): Селянитѣ не могатъ да плащатъ данъцитѣ си.

Р. Маджаровъ (д. сг): ... „отмѣнявайте всѣки законъ, който цели да създаде благосъстояние“, „отмѣнявайте всички граждански задължения и искайте всичко отъ държавата“. Задължение е първо на изпълнителната властъ, второ на насъ, народнитѣ представители, да можемъ да туримъ полѣка-лека край въ това отношение.

П. Попивановъ (з): Признайте, че сѣ вашия законъ за насърчение на мѣстната индустрия освободихте индустриалцитѣ отъ данъци и оттамъ излѣзе сега повикътъ на другитѣ съсловия да искатъ освобождаване отъ данъци. Вие сѣ вашата политика създадохте това настроение всрѣдъ народа.

Р. Маджаровъ (д. сг): Чакайте, ще дойда на този въпросъ.

А. Буковъ (з): Вие ще си признаете всичко.

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие отъ центъра ме познавате.

П. Попивановъ (з): Азъ не говоря лично за Васъ, а за политиката на Демократическия сговоръ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Когато говоря това, покрай защитата интереситѣ на държавата, азъ пледирамъ вашата кауза и ви помагамъ въ борбата срещу това, сѣ което вие въ утрешния день ще трѣбва да се справяте, защото държавата е обща за всички.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Благодаримъ за вашата помощъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Демагогията, г. г. народни представители, се простира, както четохъ въ вестницитѣ, и въ Народното събрание, като се правятъ критики, които не могатъ да бѣдатъ изпълнени. Е ли полезна демагогията? Никога тя не е била полезна въ напредналитѣ държави и често пѣти е спѣвала държавитѣ, а въ моментъ на голѣми политически стопански кризи тя е погубвала държави. Руската революция нека да служи за примѣръ на малка България.

П. Напетовъ (раб): Примѣрътъ на руската революция служи на всички народи, на всички работници и селяни на свѣта.

Р. Маджаровъ (д. сг): (Къмъ П. Напетовъ) Революцията да, но не болшевизмътъ.

А. Кантарджиевъ (д): (Къмъ П. Напетовъ) Нали бѣше въ Русия. Защо се върна?

Р. Маджаровъ (д. сг): Вътрешниятъ редъ въ страната ще го запазимъ. Ето, отъ лѣво комуниститѣ ме прекъсватъ. Е добре, азъ съмъ длъженъ предъ народното представителство да изтъкна и това, което ражда демагогията въ България и което се оформява въ комунистическо движение, което се представлява въ тия 30 народни представители, на които Парламентътъ е срѣдство не за да служатъ на българския народъ, но срѣдство на наддаване, за да може, действително, при невъзможнитѣ искания, слабитѣ умове или пѣкъ слабитѣ нерви въ масата да бѣдатъ подмамвани, организирани и завеждани въ тѣхнитѣ редове.

А. Неновъ (раб): Примѣрътъ на рускитѣ работници и селяни ни показва, че тия искания сѣ реални и че тѣ могатъ да бѣдатъ изпълнени само ако работницитѣ и селянитѣ взематъ властта.

Нѣкой отъ мнозинството: А, това нѣма да стане!

П. Напетовъ (раб): Само въ Русия нѣма криза.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Само тамъ има криза.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Тамъ хората живѣятъ като животни.

П. Стоевъ (раб): Само тамъ нѣма криза.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Тамъ народътъ живѣе като животно.

Р. Маджаровъ (д. сг): Въпросътъ дали комунистическата управа има почва въ България, разглежданъ отъ социална и политическа точка, много пѣти се е повдигалъ въ нашия Парламентъ. И нѣма нужда днесъ да търсимъ много данни, за да установимъ грамадното различие между социалната структура, териториалнитѣ размѣри, гражданското съзнание и политическата обособеност на малка България и икономическата структура на една грамадна Русия. И завчера вие чухте отъ тази трибуна да се установява, че отъ социална гледна точка тази работа въ България не може да стане. И днесъ идва редъ на мене да кажа и азъ своето мнение, като го свързвамъ именно съ тази частъ отъ отговора на тронното слово: запазване на вътрешния редъ въ нашата държава.

Когато имахъ задължението да управлявамъ, заедно съ други, България, азъ имахъ възможността да видя доколко действително трѣбва да даватъ съвременни предупреждения и се взиматъ съвременни мѣрки, за да не дохождатъ до скръбни моменти, когато български граждани единъ другъ се избиватъ. За мене не е тайна, и господата отъ крайната лѣвица знаятъ, че директивата, която имъ е дадена, е: между другитѣ две или три европейски държави, и България да стане жертва за провеждане на единъ тѣхенъ социаленъ строй.

Едно политическо течение може да има каквито ще крайни искания, стига то да сѣ формира по начина, по който се формиратъ политическитѣ течения въ страната.

П. Стоевъ (раб): То се формира, но политическиятъ калѣчъ го спира.

Р. Маджаровъ (д. сг): Днесъ, когато въ България се организира комунистическото движение, което използва всичкитѣ нещастия, въ които се намира тя ...

П. Стоевъ (раб): Които вие сте докарали.

Р. Маджаровъ (д. сг): ... и които действуватъ психологически на една частъ отъ българската интелигенция; което движение търси единъ начинъ на управление, който въ нашето отечество е неприложимъ; което иска чрезъ кръвъ и мечъ да организира и да повдигне гражданска война, за която днесъ въ България имаме симптоми — азъ считамъ, че изпълнителна властъ, и ние, народно представителство, ще има наново да се справяме.

П. Стоевъ (раб): Съ народа ли да се справите?

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. г. народни представители! България има да изпълни една задача по отношение прилага-

нето на българските закони, защото това може да даде ефикасни мърки.

П. Стоевъ (раб): Прилагането на законите и идеята борба ли е?

Р. Маджаровъ (д. сг): Но прилагането на законите трябва да бъде своевременно. Във днешния момент, когато господата комунисти се явяват у нас и искат да подложат всичко под революционните си методи, изпълнявайки чужди заповеди, те правят пакост не само на социалната структура, не само на държавния строй, и не само на едва зараждащата се българска национална култура и съзнание, но и на самото съществуване на българската държава. По тези работи всеки във България ще трябва да бъде поставен на място. Господата комунисти много добре ме разбират.

А. Неновъ (раб): Народът вас ще ви постави на място. Народът, когото вие сте ограбвали и убивали, ще ви постави пред народен съд.

П. Стоевъ (раб): Борете се с идеи, а не с калъча!

А. Неновъ (раб): Буржоазията не може да се бори с идеи вече — тя се бори с калъча, с куршума.

А. Буковъ (з): Карай още, де! „Съ съкира“!

Председателстващ Н. Захариевъ (Звъни)

Р. Маджаровъ (д. сг): Друго зло, което днес ме кара да обрна внимание, е службогонството. Службогонството във България от година на година се увеличава (Възражения от земледелците). То става един опасен елемент за вътрешния ред на страната.

П. Стоевъ (раб): Всичко за вас става опасно, само вие не сте опасни!

А. Неновъ (раб): Своите адепти буржоазията намира във службогонците.

Председателстващ Н. Захариевъ (Звъни)

Р. Маджаровъ (д. сг): Службогонството не дава възможност да се организира правилна и творческа държавна и обществена власт във България; не дава възможност да се организират правилни политически формации; не дава възможност на народните представители да бъдат спокойни, да се грижат за обществените интереси; то тероризира изпълнителната власт и под неговите удари често стават и министерски промени; то опартизаниа България, и се получава един омагьосан кръг, където службогонците тласкат, изместват политическите организации от естествения им път за обществена работа, народното представителство се откъсва от пътя на законодателна и контролна институция, а на изпълнителната власт не се дава възможност действително да се занимава с държавните работи. Службогонството опартизаниа по един некачествен начин българското гражданство; и ние, нито от ляво, нито от дясно, можем да кажем, че в нашата страна имаме политически организации, които отговарят на социалната структура на българското гражданство. Поради туй ние опартизаниаваме окончателно управлението и изпадаме във положение, чрез власт да създаваме партия чрез тъй нареченото „назначаване на служба“, а, бидейки в опозиция — да даваме обещания кога ще назначим на служба, когато дойдем на власт, за да си създаваме партийна сила.

Нъкой отъ работниците: Осем години вие се държахте само съ това.

П. Попивановъ (з): През 1923 г. ние държахме вашите чиновници, защото във нашата организация нъмаме службогонци. Сега и у нас има службогонци, но това е резултат на вашата политика.

Т. Бошнаковъ (з): Колко хиляди чиновници имаше във Ваше време, г. Маджаровъ?

Р. Маджаровъ (д. сг): Това вие ще кажете, па и азъ, когато му дойде време.

Т. Бошнаковъ (з): Кажете, за да видим кой е увеличил чиновниците, ние или вие.

Р. Маджаровъ (д. сг): Във днешния момент службогонството прави и друга една пакост: не позволява във България да се установи един чиновнически щат, за да може чрез постоянни чиновници и служаци — държавни, окръжни и общински — нещо да се изпълняват държавните функции и, следователно, по-добре да се извършва работата. Благодарение на това често смняване на чиновниците, не, благодарение на този наплив от кандидати за служби, взети от улицата, ние виждаме напоследък да бъдат пробивани даже законни постановления поради партийна необходимост — което нъщо накарало, както знаете, Върховната смътна палата да издаде известни решения.

П. Попивановъ (з): Ние не уволнихме чиновниците във един ден, както направихте вие на 9 юний. Ако бяхме ги уволнили във един ден, нъмаше да имаме сега този калаблък. Както виждате, ние сме толерантни спрямо чиновниците, назначени от вас.

Р. Маджаровъ (д. сг): Службогонството понижава уредбата; а във понижението на уредбата всеки, който е управлявал и който се е срещал с мъчните задачи, е видял едно голямо зло, което съществува днес във нашата земя. Не забравяйте, г-да — болшинството от вас са нови депутати — че нито са министри, които непосредствено управляват, нито са народните представители, които могат да се нагърбят с управлението. Една държава е организирана добре, когато има добро, нещо, работящо и честно чиновничество. Във утрешния ден, когато пред правителството ще бъде сложен въпросът да прави икономии от чиновническия персонал, ние пак ще се срещнем на тая трибуна и ще видите колко е мъчно да намалявате броя на чиновниците във учрежденията — което е една повелителна нужда във днешния момент, при изкачпени негодни, без ценз и подготовка чиновници и служаци.

П. Попивановъ (з): Вие не увеличихте ли бюджета с 800 милиона лева за чиновниците?

Р. Маджаровъ (д. сг): Да.

П. Попивановъ (з): Създадохте службогонството, а сега разправяте за намаляване, за поевтиняване и пр.!

Р. Маджаровъ (д. сг): Имаме още едно основание да се боим във това отношение. Според моето разбиране, поради неправилно поставяне на народната просвета у нас, от година на година и нашите училища допринасят за развитието на това зло, като изхвърлят все повече и повече свършици, които искат не да служат на стопанството, на културата, а да се настанят на държавната трапеза. Една страшна пакост е, според моето разбиране, да се счита, че всеки, който свърши училище, трябва да бъде настанен на държавната трапеза. Този наплив от кандидати за служби, който училищата изхвърлят всяка година, създава едно положение, което действително клони да въвсва във нашата страна все по-голяма и по-голяма анархия. Българското село, за което ние всички говорим — нека бъде отбелязано това тук, за да се помни — тъкмо във днешния ден се нуждае във това отношение от противни мърки, които трябва да бъдат взети. Наистина, вие идете от българското село, но и ние идем оттам, защото България е земеделска страна. Азъ мога да ви засвидетелствам, че ако се направи една анкета, ако се публикува една статистика и ако научно се постави въпросът, ще се види, че ние днес, благодарение на неуредването на нашия чиновнически въпрос, на незатварянето веднъж завинаги вратите на щъло и не щъло, което иска да търси прехраната си на държавната трапеза, имаме тъй наречения културен и социален упадък на селата и на малките паланки. Всяко семейство, което е малко по-издигнато, всеки по-интелигентен селянин се организира, за да отиде във градовете да търси служба. Учителът търси по-големите градове, иде към столицата; пенсионерът също се движи към по-големите градове. По такъв начин във големите центрове, където има просветни учреждения, се натрупват едни хора, които, ако биха останали на местата си, би било по-добре и които, поради нуждата и мизерията, която ги напада, и поради постепенното затваряне вратите на държавните учреждения, стават хора декласирани. И по такъв начин, действително, във големите центрове се създава нищета и условия, за да нъмаме ред във нашата земя.

Г. г. народни представители! Днес се говори за мировата криза, чувате за английската криза. Азъ ще спомена само един факт. Една от многото причини за кризата във Англия е тая, че нъма вече кой да работи английската земя. Благодарение създаването на индустрията, благо-

дарение на закони от социален характер, полека-лека земята в Англия е била напускана и днес в Англия само 0.8% от населението обработва земя; тая земя, която може да храни едно много по-голямо население, днес е напуста. Днес вече либералит и политическият хора в Англия имат цяла програма относително това, какъ ще могат да върнат към селата този декласиран елемент, който е излѣзъл оттамъ, е загубилъ способността да бѣде привързанъ къмъ земята, за да увеличи по този начинъ производството и съ това да се смекчи стопанската криза.

Въ Германия следъ войната по-голямата частъ отъ пенсионеритъ, отъ уволненитъ действащи офицери и под-офицери бѣха пратени въ най-малкитъ паланки, дего имъ бѣха дадени малки градини, за да ги обработватъ и по тоя начинъ да подпомогнатъ препитанието си. По тоя начинъ се улеснява и тѣхната прехрана и прехраната на останалото население.

А. Неновъ (раб): Ами и въ земледѣлието нали сѣществува криза? Какво ще развиватъ земледѣлие въ Англия, когато има толкова много колонии?

Нѣкой отъ работниците: Ще накараете българския народъ да оре земята съ магарета (Смѣхъ)

Р. Маджаровъ (д. сг): Днесъ въ България ние имаме непосредствена задача да обърнемъ внимание на този въпросъ, който не се цѣри съ партизанство, не се цѣри и съ палиативи, който се цѣри съ строго опредѣлене числото на държавнитъ служители, които сѣ нужни, за да бѣдатъ изпълнявани функциитъ на държавата, и следъ туй, като се създадатъ всички мѣрки — ако трѣбва и законоположения — за да може действително да се задържи интелигенцията въ българското село, което все повече и повече обединява отъ интелигенция, да се образува въ малкитъ центрове това, което въ Германия наричатъ сръдно съсловие и което може да бѣде една ядка, една основа за преуспѣване на българския народъ.

Азъ мисля, че разрешението на този въпросъ трѣбва да бѣде наложителна задача на изпълнителната властъ. Ще трѣбва да се взематъ решителни мѣрки. Чиновническиятъ въпросъ ще трѣбва да се разреши искрено. И оппозиция, и правителство ще трѣбва да кажатъ: стига развала. Така ще отървемъ нашата държава отъ едно растящо зло, предъ което тя е изправена.

Нека спомена само за с. Крамолинъ. Напасавете справка и ще видите, че въ с. Крамолинъ има стотини хора свършили сръдно и висше образование. Ще видите, по-нататкъ какъ вложенитъ капиталъ въ зараждащото се козарство създадоха доходи, които бѣха изхарчени за подготвяне държавни чиновници, съ което синоветъ изидоха капиталитъ на бацитъ си. У насъ всѣки баща мисли, че щомъ синътъ му е преминалъ презъ училището, трѣбва да получи държавна длъжностъ. И светци да бѣдатъ министритъ, кризата ще дойде. А за да не дойде не партийната, а политическата криза въ България, налага се да туримъ веднѣжъ завинаги край на това бедствие, което все повече и повече ни заплашва.

Въ кръга на правителствената работа имамъ да спомена още единъ въпросъ, който засѣга нашето вътрешно спокойствие. Г-да, вътрешното спокойствие има за свой пазачъ постоянната властъ. Дай Боже въ България да не се мѣняватъ често както правителствата, тъй и министритъ. Нека управлението бѣде по-дълготрайно, та макаръ и вие да бѣдете. Чрезъ една стабилностъ въ управлението се постигатъ по-добре известни задачи, отколкото чрезъ честитъ смѣни въ него. Е, добре, не е само държавната властъ, която има нужда да бѣде по-стабилна; сѣщото важи и за общинитъ. Защото голѣма частъ отъ работата на българската държава днесъ, когато тя е стѣснена, трѣбваше да легне върху общинитъ; а тамъ безвластие е пълно. Никой не смѣе да урежда общинскитъ въпроси, освенъ когато бирникътъ би дошълъ да събира даждията. И ние виждаме забаталяването на нашитъ общини; ние виждаме, когато е речъ за държавно управление, че мѣстното самоуправление е изпаднало въ една голѣма криза. Страната чакъ необходимитъ законоположения и за това.

Това сѣ, г. г. народни представители, нѣколкото въпроси, които засѣгатъ запазването вътрешния редъ въ нашата страна — въпроси, които бодатъ, но които, споредъ моето разбиране, ще трѣбва да бѣдатъ колкото е възможно по-скоро разрешени. Ние ще трѣбва да разберемъ, че всѣки трѣбва да бѣде на мѣстото си и че законитъ ще трѣбва да бѣдатъ прилагани еднакво по отношение всички — и управляеми, и управници.

Азъ минавамъ сега къмъ втория предметъ, който непосредствено засѣга днесъ управлението на нашата

страна — това е въпросътъ за стопанското и финансово положение на държавата. Стопанското и финансово положение на държавата е предметъ както на тронното слово, така и на отговора му. То е засегнато и въ декларацията на Министерския съветъ, когато новото правителство поемаше властта. То бѣ засегнато и отъ новоназначения председател на Народното събрание, бившиятъ министъръ-председателъ, г. Малиновъ. Стопанското и финансово положение интересува всички ни, малки и голѣми, поради това, че страданията сѣ общи; то интересува и върховния вождъ, който се отказва отъ частъ отъ своята цивилна листа, защото действително днесъ се намираме въ едно положение, на което всѣки трѣбва да обърнемъ сѣриозно внимание и да потърсимъ сръдства за изцѣряване.

България е земеделѣческа страна и като такава, безспорно, земледѣлието трѣбва да бѣде първиятъ обектъ на грижи на политика и на управника, защото първитъ удари, които могатъ да дойдатъ отъ стопанската разруха, каквато имаме днесъ, ще засегнатъ българското земледѣлско стопанство. И тамъ трѣбва да бѣде насоченъ погледътъ на всички ни, тоя трѣбва да бѣде сѣществуващиятъ въпросъ на дебатитъ, които отъ завчера се открива и които дебати, вървамъ, ще продължаватъ дълго време. Нѣма да се изчерпатъ само съ отговора на тронното слово, докогато действително ще можемъ да излѣземъ отъ тая стопанска депресия, въ която се намираме.

Всички знаемъ, че има мирова криза. Но, г. г. народни представители, констатацията, че кризата е мирова, не помага. Оставете теорията, че когато стопанската криза ще премине въ другитъ страни, ще премине и у насъ. Това е една остарѣла теория. За насъ е необходимо да разберемъ, че има и специфични условия въ всѣка държава, че всѣка държава трѣбва да се грижи за себе си, независимо отъ международното положение. Ние трѣбва да разберемъ, че вмѣшательството на държавата тукъ, въ тая областъ, днесъ е прието. Ние трѣбва да разберемъ най-сетне че е наша задача, всички въпроси изъ тая областъ да бѣдатъ систематизирани и да бѣдатъ разрешени, колкото е възможно по-рано.

Азъ почвамъ съ българското земледѣлческо стопанство. Всички констатираме, че то е въ обединяване. Земеделѣческиятъ стопанинъ, всички казваме, отъ година на година не, а отъ месецъ на месецъ става все по-сиромашъ.

А. Неновъ (раб): Ограбиха го търговцитъ и спекулантитъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Но това твърдение, въ всѣки случай, пакъ е общо, то е една фраза. За насъ е необходимо общитъ положения да ги облѣчемъ въ съдържание; и, когато изчерпваме въпроса за земледѣлческото стопанство, напр., да търсимъ конкретнитъ мѣрки, и то цяла една система мѣрки, които ще трѣбва да бѣдатъ посочени и взети.

Че българското земледѣлие има унищожено равновесие между приходитъ и разходитъ си, че българскиятъ земеделѣчески стопанинъ, следъ падане ценитъ на зърненитъ му храни, се намира въ пасивъ по отношение стойността на произведенитъ отъ него храни и, следователно, по отношение, на своитъ приходи — въ това нѣма никакво съмнение; това бѣше вчера по-малко, това е днесъ повече. Въ какво положение се намира днесъ свѣтътъ? При въвеждането на така нареченото интензивно земледѣлие, при усъвършенствуването на техниката и въвеждането на земеделѣскитъ оръдия, ние имаме едно масово производство на земеделѣски култури, имаме индустриализиране на земледѣлието, ние подчинихме човѣшката воля на машината. До скоро, до преди нѣколко десетилѣтия, земледѣлието се изключваше отъ индустриалнитъ производства и се считаше единствената областъ, където човѣкъ е господарь и майсторътъ на това производство. Днесъ, обаче, то е вече индустриално производство. И днесъ, когато земята може да даде много по-голямо производство, отколкото въ миналото; когато машината все повече и повече пълзи и си извоюва по-широко приложение въ земеделѣското стопанство, чрезъ разработването на нови грамадни пространства, да се стремимъ ние, слабитъ, да влияемъ върху цената на земеделѣскитъ произведения, то значи абсолютно да не се разрешаватъ въпроситъ. Г-да! Ние ще се помиримъ съ това явление, индустриализирането на земледѣлското производство, но ние имаме другъ въпросъ, който трѣбва да разрешимъ: докато се премахва равновесието между прихода и задължението на земеделѣца, поради падането цената на хранитъ — всички го казватъ, но нека го повтора и азъ и го освѣтя отъ тая трибуна — цената на консумативнитъ предмети си остава неизмѣнна.

Г. г. народни представители! Ако азъ днесъ искамъ да изтъкна тукъ предъ васъ това общо положение, то е за-

щото азъ си задавамъ въпроса: ще може ли съ тѣзи законодателни мѣрки, които се взеха досега, да се получатъ трайни резултати, и, ако не се получатъ такива, какви изгледы имаме за утрешния день? На нашето земледѣлско стопанство ние искаме да помогнемъ съ закона за храноизноса на г. Лялчевъ и после на г. Малиновъ-Мушановъ. Е добре, при констатацията, че това положение ще трае една година, ние не можемъ, осланяйки се на това, да не търсимъ срѣдства за спасение или за увеличаване благосъстоянието на нашето земледѣлско стопанство. Та и законътъ за храноизносъ е времененъ законъ, една временна мѣрка, докато мине кризата не, докато се изработи оная програма, която ще може да възстанови действително нарушеното равновесие между прихода и разхода на българския земледѣлски стопанинъ.

Говорило се е и другъ пътъ, ще спомена и азъ сега, че като едно срѣдство за възстановяване нарушеното равновесие между прихода и разхода на българския земледѣлски стопанинъ е преобразованието въ българското земледѣлско стопанство. Но това не е една отъ непосредственитъ мѣрки и затова азъ на друго мѣсто обръщамъ своя погледъ. Споредъ мене, първата и непосредствена мѣрка, поне докогато ще си служимъ съ закона за храноизноса, защото съ него не ще можемъ много да си служимъ, тъй като не ще може да се отдѣлятъ повече срѣдства отъ държавата отъ тѣзи, които е могло да даде и сегашното правителство — защото държавата нѣма да има ресурси, за да може да покрива вѣчно загубитъ — е да намалимъ консомативнитъ разходи. Като мѣрка въ това отношение, ние гласувахме вече на първо четене законопроектъ за картелитъ. Е добре, законътъ за картелитъ си е законъ, но важно е приложението. И това трѣбва да бѣде първата мѣрка, ако искаме да се намалатъ ценитъ на известни продукти. Не може днесъ, когато ценитъ на земледѣлскитъ продукти сж паднали 50—100% на пазара, както бѣше доскоро, преди два месеца, да се купуватъ суровитъ материали, необходими за производството на сапунъ напр., два пъти по-евтино, а сапунътъ да се харчи съ два лева на килограмъ по-малко. Не може, когато е сключенъ договоръ между захарнитъ фабрики и цвеклопроизводителитъ за заплащане захарното цвекло на производителитъ на по-низки цени, следъ като имаме вече единъ по-съвършенъ методи на работа, следъ като имаме и примѣра на кооперативната захарна фабрика въ Плѣвнѣ, да имаме на пазара захарта на цена, която гарантира единъ относително голѣми печалби на захарофабрикантитъ. Безспорно е, че не е важно гласуването на закона и нашитъ констатации, а мѣрките, които правителството трѣбва да вземе за цѣрене на злото.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: Г. Маджаровъ! Вие като бѣхте на властъ, какви мѣрки вземахте?

Р. Маджаровъ (д. сг): Тя е най-лошата защита.

Сжиятъ земледѣлецъ: Вие бѣхте 8 години на властъ: Защо не вземахте тия мѣрки, а ги разправяте сега на насъ?

А. Неновъ (раб): Мѣрки ли? Нали наложиха нови данъци? Нали намалиха заплатитъ на работницитъ?

Р. Маджаровъ (д. сг): Правителствата на г. Цанкова и на г. Лялчева оперираха при цена на житото 7 л. на килограмъ. Не забравяйте, г-да — да говоримъ добросъвѣстно — че отъ миналата година почна катастрофалното падане на ценитъ. И когато се говори по този въпросъ, гледайте да получите такива мнения като моето, защото тѣ нѣма да бждатъ отъ вреда за урегулиране пасива и актива на нашето земледѣлско стопанство.

Г-да! Едно отъ срѣдствата, които се предлагатъ тукъ, е нормиране на ценитъ. Безспорно, нормирането на ценитъ може да допринесе нѣщо, може да удари спекулантитъ, но това трѣбва да бѣде една временна мѣрка, защото то докарва стагнация на пазара. Днесъ имаме цѣла редица стоки, които нѣматъ купувачи на пазара, само защото търговцитъ не знаятъ, каква цена ще имъ бѣде опредѣлена въ утрешния день. И на правителството, въ борбата му съ картелитъ, предстои задачата да реформира митническата тарифа, да намали вноснитъ мита, за да може по този начинъ да бѣде намалена стойността на консомативнитъ отъ българското земледѣлско стопанство предмети. Това го има въ обещанията на блока. Тѣзи обещания лѣгатъ като основа на политиката на правителството. Тѣ трѣбва да бждатъ изпълнени.

Задълженията на селото — ето единъ въпросъ, който предстои да бѣде разрешенъ и по който сжщо искамъ да кажа своето мнение. Колко сж задълженията на селото, никой отъ насъ не знае.

Нѣкой отъ работницитъ: Само селянитъ ги знаятъ.

Б. Ецовъ (д): Минимумъ 10 милиарда лева.

Р. Маджаровъ (д. сг): Тия задължения не ги знаятъ нито министритъ, нито народното представителство.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Знаятъ се, г. Маджаровъ. (Показва нѣкаква таблица)

Р. Маджаровъ (д. сг): Имаме две области, въ които нѣмаме положителни данни.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Има го въ официалнитъ издания на Земледѣлската банка, г. Маджаровъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): На първо мѣсто, това сж задълженията на земледѣлцитъ, както го казахъ и при разискванията по даване мандатъ на министра на земледѣлието да уволни администраторитъ на Земледѣлската банка. Ние не знаемъ точно колко сж дълговетъ на селскитъ стопанства.

А. Неновъ (раб): Толкова сж, че утре не ще могатъ да ги платятъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): И щомъ е тъй, предъ насъ се слага този въпросъ и ние трѣбва да търсимъ неговото разрешение. Г. г. народни представители! Облекчаването на земледѣлцитъ въ тѣхнитъ задължения днесъ за всички ни е една необходимостъ. Касателно мѣрките, които ние трѣбва да вземемъ въ това отношение, ще трѣбва да си отваряме очитъ. Днесъ въ България ще трѣбва да потърсимъ необходимитъ капитали, за да можемъ действително да облекчимъ българския земледѣлецъ.

А. Нейчевъ (д): Ако Земледѣлската банка даде 30—40%, ще бѣде чудо.

Р. Маджаровъ (д. сг): Този въпросъ предстои да бѣде разрешенъ, но какъ да се разреши — ето въпросътъ, който ще бѣде сложенъ. Имаме ли ние достатъчно срѣдства за това? Това ще зависи отъ положението, което ще намѣримъ по отношение задължеността на българския земледѣлецъ.

Р. Рангеловъ (раб): Това ще го направимъ само при едно работническо-селско правителство. Само то ще разреши този въпросъ.

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

М. Бечевъ (д): Ще вземемъ злато отъ Русия, и ще се свѣрши — по вода ще го докараме!

Р. Маджаровъ (д. сг): По отношение на земледѣлското стопанство, ние ще трѣбва да вървимъ по пътя, по който сж вървѣли и други страни съ установено земледѣлие.

А. Нейчевъ (д): Кога ще стане конвертирането на селския дългъ?

Р. Маджаровъ (д. сг): И тамъ ще дойда. — Значи, ние имаме нужда, следъ като се опредѣли това, което се дължи отъ българското земледѣлско стопанство, да направимъ една втора стѣпка — да опредѣлимъ какво е задължняването и на доебния, и на срѣдния, и на едрия български земледѣлецъ. Това е установено въ другитъ страни. То трѣбва да легне въ основата на разрешението на въпроса за подпомагане на българското земледѣлско стопанство по отношение на неговитъ задължения.

А. Нейчевъ (д): Какъ ще стане тази работа?

Р. Маджаровъ (д. сг): И трето положение, което трѣбва да имаме предъ видъ при констатиране положението на земледѣлското стопанство по отношение на задълженията му. То е това именно, че ще трѣбва да се опредѣли, какъвъ е характерътъ на тия задължения т. е. доколко всѣки дребенъ, срѣденъ или едъръ земледѣлецъ може да се задължава въ бждеще. Въ всички европейски държави сж изработени статистики по този въпросъ. За голѣмо съжаление, най-малко е работено въ това отношение, въ България. Ние нѣмаме такава статистика.

Единъ отъ основнитъ въпроси при опредѣлянето на земледѣлския кредитъ е и въпросътъ за границитъ, въ

които може да има задължения единъ земеделецъ. Защото опитътъ е установилъ, че ако откривате кредитъ по-голямъ, отколкото неговото положение позволява, съ това вие, въ сжщностъ, убивате неговия кредитъ за въ бъдеще, съсипвате стопанството, което той ръководи. Това е единъ въпросъ, по който въ днешния день предстои да се взематъ мѣроприятия, защото той е една отъ съществениѣтъ предпоставки за правилното разрешение на въпроса за кредитиране на земеделското стопанство.

А. Нейчевъ (д): Какъ да става изплащането? Това кажете.

Р. Маджаровъ (д. сг): Него ти ще го кажешъ.

А. Нейчевъ (д): Нали всички говорятъ, че селското население трѣбва да се дебарасира отъ тѣзи непоносимо големи задължения! Ами че Вие сте бившъ министъръ на земедѣлието, азъ искамъ да чуя отъ Васъ това.

А. Неновъ (раб): Нима не чухте? Беднитѣ и сѣдни стопанства нѣма да получатъ никакъвъ кредитъ. Такъвъ ще получатъ само богатитѣ.

А. Нейчевъ (д): Извинете, но азъ говоря отъ буржоазна гледна точка!

Р. Маджаровъ (д. сг): Една отъ тезиситѣ на третия интернационалъ е лъжата. Вие безсрамно лъжете. За васъ лъжата е добродетель.

Н. Пждаревъ (д. сг): Рецептата имъ е готова.

Д. Апостоловъ (д. сг): (Къмъ А. Неновъ) Какъ ще можешъ да получишъ по-голямъ кредитъ отъ имотното ти състояние, или отъ способноститѣ, които имашъ?

А. Неновъ (раб): Значи, нѣмашъ ли имотъ — трѣбва да мрешъ!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Моля, тишина, г-да.

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. г. народни прадставители! Характерътъ на задълженията на земеделцитѣ ще трѣбва да се опредѣли чрезъ единъ наученъ методъ, чрезъ една опредѣлена статистика. Само тогава ще може да се пристъпи къмъ правилното разрешение на въпроса.

А. Нейчевъ (д): Задълженията сж около 4 милиарда лева.

Р. Маджаровъ (д. сг): Г-да! Ние имаме още два въпроса за разрешение. Първиятъ е намиране пари, вториятъ — покриване задълженията на земеделцитѣ къмъ Земедѣлската банка. Че въ България по тия повдигнати отъ менъ въпроси нѣма статистика — това не е тайна. Единствениятъ човѣкъ, който въ България бѣ се опиталъ да изследва народното стопанство, въ връзка съ неговата приходностъ и съ неговата кредитоспособностъ, е бившиятъ министъръ на земедѣлието г. Янаки Молловъ, който като професоръ е изследвалъ нѣколко селища и е турилъ, действително, една основа за правилното разрешение на въпроситѣ. Статистиката, която се води въ Българската земеделска банка, е недостатъчна. По пѣтя, по който е вървѣлъ бившиятъ министъръ на земедѣлието г. Молловъ, той е направилъ анкета не за цѣла България, а само за нѣколко селища, а Българската народна банка за три околии — ако се не лъжа, Харманлийска, Старозагорска и Чирпанска.

Н. Пждаревъ (д. сг): И Видинската.

Р. Маджаровъ (д. сг): Да се опредѣли пѣтятъ на Земедѣлската банка — значи да се намѣрятъ пари. Откъде ще бъдатъ намѣрени паритѣ? Г. Адамъ Нейчевъ ми поставя въпросъ, че азъ презъ 1918 г. като министъръ на земедѣлието не съмъ ги намѣрилъ.

А. Нейчевъ (д): А, не; азъ казахъ, кажете сега отъ къде да ги намѣримъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Азъ бихъ казалъ на г. Адамъ Нейчевъ друго: тогава житото струваше 1 л. и после се качи надъ 7 л., а сега спадна на 1 л. При това положение днесъ насъ ще ни трѣбватъ много повече срдѣства, за да

можемъ действително да изплаваме. Откъде ще ги вземемъ?

Г. г. народни представители! Както по отношение на земеделското стопанство Дирекцията за храноизноса ще бжде една временна мѣрка и държавата ще трѣбва постоянно да се занимава и решава този въпросъ, тъй сжщо и по отношение на покриването задълженията на българския земеделецъ държавата не е въ състояние да разреши този въпросъ. Ще трѣбва да прибѣгваме къмъ тѣзи кредитни институти въ България, които сжществуватъ, и да ги снабдяваме съ пари. Държавата може само — ако правителството намѣри пари, това е въ неговото право — да допълва докогато действително се излѣзе отъ тежкото положение, въ което се намира българскиятъ земеделецъ. Че българскиятъ земеделецъ не може да чака опрощаването на дълговетѣ, както му се обещавахе на улицата, че той може да чака само обръщането на задълженията си отъ краткосрочни въ дългосрочни, и да получи едно намаление на лихвения процентъ, за да може неговото селско стопанство да издържа...

А. Нейчевъ (д): Неговитѣ задължения въ 50% сж несъбираеми. Нѣма божествена и сждебна сила, която би могла да ги събере. Ако имашъ единъ изпълнителенъ листъ отъ 100.000 л. срещу нѣколко селянини, съ артилерия не можешъ да съберешъ отъ него 20.000 л. Фактически неговитѣ задължения въ 50% сж несъбираеми. Ние се страхуваме да се произнесемъ тукъ, че ще дойдемъ до една експроприация.

А. Неновъ (раб): Чрезъ бирницитѣ и днесъ вие правите това.

А. Нейчевъ (д): Фактически дотамъ се е дошло. Щомъ не можешъ да съберешъ, какво ще правишъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Безспорно е, че главниятъ и централниятъ институтъ, който ще остане да се грижи за нашето земеделско стопанство, е Българската земеделска банка.

А. Нейчевъ (д): Когато има 400—500 милиона книжни левове въ този моментъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): На г. Адамъ Нейчевъ, който ме пита, откъде ще намѣримъ пари, ще му кажа какво направихъ азъ. Като министъръ на желѣзницитѣ азъ се снабдихъ съ 900 милиона лева, взети отъ спестовнитѣ каси, чрезъ тѣхното реформиране да иматъ необходимитѣ влогове, за да мога да подпомагамъ, когато стане нужда. На г. Адамъ Нейчевъ — той не бѣше народенъ представителъ, когато минаваше тукъ законътъ за спестовнитѣ каси — който разполага сега съ властта, остава да доразвие Земедѣлската банка до такъвъ голъмъ кредитенъ институтъ, който, освободенъ отъ всички влияния на изпълнителната властъ, да стане централенъ кредитенъ институтъ на влогове, институтъ съ по-големи капитали, за да обслужва земеделското население съ кредитъ. Когато и това не стигне, той ще търси пари отъ друго мѣсто, и трѣбва да ги търси.

Въ отговора на тронното слово е споменато съвършено правилно, че първата основа, върху която трѣбва да се гради премахването на кризата, закрепване на финансовото положение на България и евентуално да се търси въ бъдеще изходъ за процъвтване на страната, е равновесието на държавния бюджетъ. Азъ съмъ напълно съгласенъ не, всички сме съгласни съ това.

Но по въпроса за равновесието на държавния бюджетъ четохме извлечения отъ бившия министъръ на финанситѣ, че той ще прави съкращения презъ тая година до размѣръ на 600 милиона лева. Ще видимъ. Съкращения, г-да, ще трѣбва да ставатъ, но съкращения ще трѣбва да ставатъ въ разходния бюджетъ не само по отношение на вещественитѣ разходи, но и по отношение на лицата и службитѣ. Има мѣста, въ които могатъ да се направятъ съкращения. Азъ заварихъ българскитѣ желѣзници съ една бързина отъ 22 км. въ часъ. Азъ намалихъ чиновницитѣ съ 3.000 души, увеличихъ желѣзницитѣ съ 100 км. и ги оставихъ съ 65 км. въ часъ скоростъ. Този е пѣтятъ, по който трѣбва да се върви решително и да се даватъ примѣри. И днесъ азъ повдигамъ въпросъ за едно болно мѣсто, за което по-скоро ще трѣбва да получите отъ насъ помощъ, отколкото вие да критикувате нашата дейностъ.

Когато ще дойде да се закриватъ институти, народното представителство ще трѣбва да има сѣлбостъ. Вѣрно е, че парламентарно министерствата сж отговорни. Но най-големата пакостъ въ сжществуването на гнили служби или

учреждения — опитътът от управлението ни научи — не стои във изпълнителната власт, а във народното представителство, което става жертва на клиента, на защита на локални интереси.

Т. Бошнаковъ (з): Чие управление създаде тия гнили служби?

Р. Маджаровъ (д. сг): Азъ само за пет минути захрихъ 15 мирови съдилища. Изслушайте ме, защото получавате подкрепа. Азъ нѣма да се постигамъ върху всичко, защото не ми е туй задачата сега; ще дойде бюджетътъ и ще говоримъ по това — кои служби да се закриятъ.

Но, г. г. народни представители, въ едно изложение на г. Тричковъ има много ценни материали. Въ това изложение могат да се направятъ нѣкои корекции отъ изпълнителната власт по отношение на нѣкои учреждения, които неумѣстно сж посочени за съкращаване, но има много други учреждения, които сж изпуснати. Азъ видѣхъ министри, които искаха действително да направятъ разумни съкращения, но тѣ се срещнаха съ противодействието на народни представители, групирани безъ разлика на партия.

Задължението на сегашния Парламентъ е да се проникне отъ идеята да удовлетвори действителнитѣ нужди на българската държава. Въ тази областъ, щомъ нѣщо е непотезно, трѣбва да се съче смѣло и решително, безъ страхъ, какво ще каже избирателътъ.

Сега, икономията. Икономията, каза вчера г. Малиновъ, е станала банална фраза. Да, икономията въ България е станала банална фраза, защото е въ очитъ на всички ни, но, при все туй, колкото и банална да е станала, тя ще трѣбва да бѣде като основа, върхъ отъ съкращенията, за да може да се постигне уравновѣсяването на нашия бюджетъ. Когато днешниятъ министъръ-председателъ още преди 5—6 години говорѣше тукъ и, като примѣръ за икономия, посочваше съкращаването на многото превозни срѣства, на многото автомобили, отъ насъ, които тогава управлявахме, това се считаше като една дребна мѣрка. Да, тогава бѣше дребна мѣрка, при единъ бюджетъ отъ 7 милиарда лева и при стойностъ на земеделскитѣ и други произведения, които бѣше съ четири пѣти по-голямъ, отколкото днешната имъ стойностъ. Но днесъ думата „икономия“, която е станала единъ принципъ, не, единъ фактъ на съществуване политическо на единъ Макдоналдъ, трѣбва да стане и у насъ принципъ — да се знае и отъ последния гражданинъ, и отъ първия магистратъ, че и при най-дребнитѣ въпроси могат да се правятъ икономии. Защото най-лошото е, когато се каже: „Това се купило — е, това е нищо при единъ бюджетъ отъ 6 милиарда лева; друго се купило — и то е нищо“, а когато се натрупа всичко това, което се е купило, ще видите, че действително ставатъ излишни разходи, които често достигатъ до колосални цифри. Днесъ, когато министритѣ оповестяватъ, че намаляватъ заплатитѣ си; днесъ, когато Негово Величество дава рескриптъ до министра на финанситѣ, че намалява своята гражданска листа съ 1 милионъ лева, азъ често въ вестниците, че ще се купува новъ автомобилъ за едно държавно учреждение.

З. п. Захариевъ (з): Опроверга се.

Н. Пждаревъ (д. сг): Има опровержение.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това не е вѣрно. Министерството на търговията нѣма да купува автомобилъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Много ми е приятно, че не е вѣрно.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Макарь че всички автомобили, които ни сж оставени, сж изхабени, нови нѣма да купуваме.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Да извинявате — оставихме ви нови автомобили.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Има нѣколко нови, но старитѣ сж изхабени. Все пакъ нови нѣма да купуваме.

П. Попивановъ (з): (Къмъ Р. Маджаровъ) Много късно се загрижихте за икономии!

Р. Маджаровъ (д. сг): Грижа се, грижа се. Когато дойдемъ до бюджетнитѣ икономии, ще видите какъ ще се боримъ ние.

Както въпросътъ за нашето земеделско стопанство, както въпросътъ за урегулиране приходитѣ и разходитѣ,

както въпросътъ за погашение на дълговетѣ, така и въпросътъ за бюджетитѣ сж въпроси важни, но разрешени поотдѣлно, това не дава пълни резултати. Можете да уравновесите държавния бюджетъ, но вие при все туй следната година ще бѣдете зле, ако не се обърне внимание на търговския балансъ. Това се изтъква отъ всички икономисти, нека бѣде позволено и на единъ практикъ да го каже. Касасе се въпросътъ, търговскиятъ балансъ да може да стане отъ пасивенъ — активенъ, т. е. да получаваме отъ Европа повече пари, отколкото изнасяме. Този въпросъ е тѣсно свързанъ съ бюджета и е належащъ за решение. Ако днесъ речемъ да приложимъ рецептата, която се препорѣчва за намаляване скѣпотията, като намалимъ вноснитѣ мита на предметитѣ отъ първа необходимостъ, търговскиятъ балансъ ще бѣде по-пасивенъ, отколкото е сега — ще се увеличи вносътъ, а това пъкъ предполага увеличение на износа. Но, г-да, не можемъ да имаме увеличение на нашия износъ даже когато разрешимъ правилно въпроса за трансформацията на народното ни стопанство. Трѣбва да имаме предъ видъ, че даже и за тия индустриални земеделски култури, които България сега произвежда, ние още не можемъ да намѣримъ пазари. Така напр., и за нашитѣ хубави тютюни не е намѣренъ навсѣкѣде пазаръ. Почнахме износъ на плодове. Направихме голѣма реклама за производството на тѣй нареченото грозде Афузъ-Али; но ще имаме една страшна криза и по отношение на тоя артикулъ, ако действително не намѣримъ необходимия пазаръ за така увеличеното производство на този сортъ грозде. Ние говоримъ за изнасянето на зеленчукъ. Безспорно е, че и за нашия зеленчукъ трѣбва да намѣримъ пазаръ. Азъ бихъ казалъ, че българската държава трѣбва да върви следъ българския търговецъ и да му помага, и, когато неговитѣ усилия сж недостатъчни, сама да се намѣси въ организирането на износа. Вмѣшательството на държавата е необходимо, то може да стане най-вече чрезъ кооперациитѣ, както стана едно време съ тютюна чрезъ тютюневитѣ кооперации. Това е единъ дългъ на държавата, на който трѣбва да обърнемъ особено внимание.

А. Нейчевъ (д): Вмѣшательство на държавата, но въ каква форма? Това, което Ви питамъ, е много важно. Трѣбва да знаемъ въ каква форма ще бѣде държавната интервенция при износа на зеленчука. Като казвате „вмѣшательство на държавата“, вие вече поемате задължение да изкажете ясно мисълта си, като виденъ човѣкъ на Сговора, каква да бѣде интервенцията — монополъ ли, дирекция за износъ ли, или нѣщо друго. Конкретно кажете.

Р. Маджаровъ (д. сг): Това ще ви кажа. Ето, почвамъ сега.

А. Нейчевъ (д): Особено кажете какъ ще се изрази тая интервенция спрямо износа на тютюна, който представлява, безспорно, най-големото перо въ нашитѣ търговски и платеженъ балансъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Моля, оставете оратора.

Р. Маджаровъ (д. сг): (Къмъ А. Нейчевъ) Свършихте ли?

А. Нейчевъ (д): Защото общитѣ фрази сж винаги разтегливи. Всѣки, който говори отъ тая трибуна, трѣбва да каже конкретно: това и това, две и две — четири.

С. Цановъ (з): Това е душманлъкъ между стари приятели.

А. Нейчевъ (д): Тая интервенция е полуболшевизъмъ.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): (Къмъ Рашко Маджаровъ) Не ти ли омръзна да слушашъ Адама?

Р. Маджаровъ (д. сг): Оставете го. Адамъ обича да прави весели сцени.

А. Капитановъ (з): Що ви трѣбва да се разправяте съ него? Нататъкъ (Сочи говориститѣ) гледайте като говорите.

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Единъ отъ въпроситѣ, свързанъ съ планирането на нашитѣ земеделски продукти, съ трансформацията на нашето земеделско стопанство и съ намиране необходимия пазаръ на земеделскитѣ продукти, е въпросътъ за търговскитѣ договори.

А. Ненов (раб): Търговски договоръ съ съветска Русия!

Р. Маджаровъ (д. сг): Търговскитѣ договори сѣ едно отъ най-важнитѣ сръдства за намиране пазари за нашитѣ произведения.

А. Капитановъ (з): (Къмъ работницитѣ) Какъвъ износъ ще ни гарантирате за съветска Русия. Васъ ли ще изнасяме?

А. Ненов (раб): Защо ми възражавате поне вие, аграр-фашиститѣ? Вие противъ съветска Русия ли сте?

Т. Бошнаковъ (з): Не сме противъ, но васъ ли ще изнасяме? (Смѣхъ)

А. Капитановъ (з): Най-напредъ васъ ще изнасяме.

Т. Бошнаковъ (з): Какво ще изнасяме отъ васъ? Нали разправяте, че нѣмате нищо.

Р. Маджаровъ (д. сг): Едно отъ сръдствата, за да може България действително да се развива икономически, сѣ търговскитѣ договори. Ние вече имаме нѣколко факти, които ще изтъкна предъ васъ, защото тѣ все повече и повече ни даватъ да разберемъ, че колкото повече закъсяваме да сключваме търговски договори, толкова повече е сигурно, че ще се намѣримъ единъ денъ предъ положението да загубимъ всички пазари, които при търговски договори бихме могли да имаме.

П. Напетовъ (раб): Кажете какво губи България като нѣма търговски връзки съ Съветския съюзъ?

Р. Маджаровъ (д. сг): Оставете ме. Ще ви отговоря.

Т. Бошнаковъ (з): По руски му говорете, г. Маджаровъ, защото той руски се научи да приказва.

Р. Маджаровъ (д. сг): Петко Напетовъ разбира.

Та, казвамъ, г. г. народни представители, сключването на търговски договори е една необходимостъ. Изявленията, които се дадоха отъ правителственъ източникъ, действително, могатъ да ни окуражатъ, защото, както казахъ, ние закъснѣхме съ сключването на търговскитѣ договори.

Отъ малкитѣ изследвания, които можемъ да направимъ, виждаме, че нашиятъ износъ е заплашенъ не само досежно земеделскитѣ произведения, които днесъ нѣматъ цена, като житото, но че е заплашенъ и досежно нѣкои други артикули, като напр. плодовѣтъ. Но най-много е заплашенъ отъ липсата на търговски договори износътъ на добитѣкъ и скотовъдни произведения. Въ Гърция сме измѣстени отъ пазара на скотовъднитѣ произведения и добитѣкъ.

А. Кантарджиевъ (д): Нѣматъ значение търговскитѣ договори, щомъ нѣмаме интензивно скотовъдство. Какво ще изнасяме? Не можемъ да изнасяме волове, които тежатъ 200 кгр., защото за смѣхъ ще станемъ.

А. Капитановъ (з): Защо не сключи търговски договори вашето правителство?

Т. Бошнаковъ (з): Не имъ остана време. Тѣ почнаха управлението си съ разчотъ въ 8 години да изпълнятъ програмата си.

Р. Маджаровъ (д. сг): Въпросътъ за търговскитѣ договори е единъ отъ належащитѣ за разрешение. Вѣрно е това, което четохме въ вестницитѣ, че вече между Турция и Гърция, благодарение ходенето на г. Венизелосъ още по-миналата година въ Турция, започнаха преговори — това поне азъ лично констатирахъ, бидейки въ Цариградъ — при които двѣтъ държави си направиха най-голѣми отстъпки, всѣка преследвайки своитѣ цели, за да могатъ окончателно да отнематъ пазаритѣ на нѣкои български стоки. Въ последно време имаше друго едно съобщение, въ което бѣше изтъкнато, че по отношение износа на тютюнитѣ Гърция и Турция искатъ да покажатъ и България да участвува въ това съглашение и се казва, че ако тя не се съгласи, ще може и безъ нея да мине. България, Турция и Гърция сѣ тритѣ държави, които изнасятъ ориенталски тютюни. Ако Гърция и Турция успѣятъ да си установятъ процентитѣ на производството и износа и да наложатъ и на насъ известенъ про-

центъ, то значи, че съ закъснението да сключимъ договори ние пропусчаме време, което скѣпо може да ни струва.

А. Нейчевъ (д): (Възражава нѣщо)

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие или шиканирате, или не искате да разберете. Оставете ме да говоря!

А. Нейчевъ (д): Азъ разбирамъ добре, но ти се страхувашъ тукъ да изнесешъ правилно известни положения. Сговорътъ никога не можа да вземе едно правилно становище по този именно въпросъ. Сговорътъ допустна гърцитѣ да денонсиратъ временната търговска спогодба. Ние само въ Гърция имаме вносъ, а въ Турция, Ромъния и Югославия нѣмаме никакъвъ вносъ, но тѣзи малки връзки, които имаме съ Гърция, се скѣсаха въ ваше време. Г. Молловъ вчера ми казваше частно, че гърцитѣ и безъ това щѣха да ги скѣсатъ — търсѣха само претекстъ.

Р. Маджаровъ (д. сг): Азъ говоря днесъ за това, което трѣбва да стане. Ние не можемъ да сведемъ парламентарнитѣ разисквания до разговори по кюшетата. Вземете думата и говорете отъ трибунала.

Г. г. народни представители! Вчера, разговаряйки се съ ромънскитѣ парламентири, ние констатирахме, че губимъ цѣлия ромънски пазаръ на тютюни, защото нѣмаме съглашение съ Ромъния. Такива частични случаи биятъ въ очи, за да можемъ да кажемъ, че търговски договори трѣбва да бѣдатъ сключени.

А. Буковъ (з): Това е разбрано отъ сегашната властъ, но не бѣше разбрано отъ вашата. 8 години карахте безъ търговски договори. Това е истината.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Азъ ще ви отговоря, че отъ войната насамъ нѣма сключенъ никакъвъ договоръ между държавитѣ на Балканитѣ и въ Европа, освенъ търговския договоръ между Франция и Германия. Говори се за търговски договори между Унгария и Чехия и между Австрия и Чехия, но не сѣ още сключени. Имайте предъ видъ, че ние сме победена държава и че първиятъ договоръ, който направимъ, ще се отрази върху всички други. Недейте така говори. Имате властта, може да стоите на властъ 18 години и ще видимъ какво ще направите.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ще сключимъ търговски договори.

А. Капитановъ (з): Ще ги направимъ много по-рано. Нѣма да чакаме 8 години като васъ.

Г. Т. Данаиловъ (д. сг): Азъ ще се радвамъ.

Е. Шидерски (з): Сегашното правителство ще ги сключи, защото въ него нѣма професори.

Р. Маджаровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Не трѣбва, значи, да забравяме, че трѣбва да търсимъ пласментъ за нашитѣ произведения, че трѣбва да се стремимъ да засилимъ нашия износъ, което би помогнало за премахването на стопанската криза. Азъ съмъ единъ отъ тѣзи, които считатъ, че ние трѣбва да влѣземъ въ търговски отношения и съ съветска Русия.

П. Напетовъ (раб): Защо не го направихте до сега, нали управлявахте 8 години?

Р. Маджаровъ (д. сг): Даже и когато одобрявате, апострофирате! Ние имаме цѣли области въ Северна и Южна България, съ специални земеделски произведения, които биха намѣрили пласментъ въ съветска Русия, а това би било отъ полза за нашата държава. Ние фетишизмъ поради това, че не сме комунисти, не можемъ да проявяваме. Мѣрки, за да запазимъ държавата си отъ комунизма, ще вземемъ, но това не изключва възможността да влѣземъ въ търговски отношения съ съветска Русия.

П. Напетовъ (раб): Защо не го направихте досега?

Р. Маджаровъ (д. сг): Всички тѣзи мѣрки, които ви набелязахъ досега, като сръдство за извеждане на страната ни отъ положението, въ което е, ще иматъ значение, ако бѣлатъ взети цѣлокупно, една реформа да следва друга въ скоро време, защото положението е сериозно и трѣбва да се действува бързо — иначе резултатъ нѣма да се получи.

Г. г. народни представители! Преди да направя своето заключение, аз ще отговоря на апострофите, които ми се направиха. Едни от тѣзи, които ме прекъсваха, искаха да изложат подробно разбиранията си по въпросите, които поставих. На тѣх ще отговоря така: при отговора на тронното слово се излагат само общи положения. Има редъ въ Народното събрание, кога въпросите се конкретизират. На тѣзи пък, които ме питаха, защо тѣзи реформи не сѫ направени по-рано, въ наше време, ще отговоря: въ тѣзи прекъсвания нѣма разумъ. Може да не сме направили всичко, въ редицата на много направени нѣща, което днес се иска, което искамъ и азъ сега отъ тая трибуна, но тогава ние сме били при свършено друга стопанска конюнктура на нашата страна, която е искала други мѣрки, които сме вземали. Но да се казва днес, че ние нѣмаме право да говоримъ, защото не сме направили всичко, което нуждитъ на страната изискватъ — това не издържа не само парламентарна, но въобще никаква критика. Днес се намираме въ една голѣма стопанска криза. Ние посочваме едно — че трѣбва да се събератъ усилията на всички, за да можемъ да я облекчимъ. И азъ, като по-старъ депутатъ, мога да кажа, че при разрешаването на стопанските проблеми, които ще се стожатъ въ утрешния день, могатъ да се появятъ различия, и затова би трѣбвало да бъдемъ внимателни къмъ всѣко изказано мнение. Въ единъ отъ пунктоветъ на отговора на тронното слово е казано, че мирътъ и редътъ въ държавата сѫ необходими за провеждането на всички реформи. Азъ казахъ, че въ това отношение е имало болести които ще трѣбва да цѣримъ, и ако казвате, че въ нашето управление ние сме ги търпѣли, това не е мотивъ да го връщаме днес назадъ, защото въ управлението и въ Парламента най-лоша е системата да се връщашъ назадъ. Трѣбва да търсимъ мѣрките да цѣришъ злото и да вървишъ напредъ.

Тия мнения, които днес изтъкнахъ по отговора на тронното слово, за възстановяването на нашето стопанство и за запазване на вътрешния редъ, трѣбва да служатъ за урокъ на всички. Азъ не разбирамъ какво може — освенъ страстигъ — да ни раздѣля въ борбата на утрешния день. Г-да! Тия страсти минаватъ. Трудното положение, въ което ще се намерите, ще ви накара да бъдете по-внимателни. Вие едно трѣбва да пожелаете: въ него моментъ да не попадаме въ грѣшки и, констатирайки грѣшките ви, да се самонадаваме въ демагогията и да вредимъ на държавните и обществените интереси. И бъдете увѣрени, че ще дойде день да искате нашата помощ. Тя може да бѣде въ критика, но въ всѣки случай тя трѣбва да бѣде дадена като едно допълнение на болшинството, за да бѣде Парламентътъ единодушенъ при разрешаването на многото тежки въпроси. И когато въ утрешния день ще се сложатъ въ връзка съ бюджета такива трѣбни въпроси, като чиновническия, по който бѣхъ прекъснатъ, вие ще видите, колко е полезно Народното събрание да бѣде единодушно, за да отбие едно растящо зло. И когато ще се сложи за разрешение въпросътъ за земеделския кредитъ въ България, въ най-широкъ смисълъ на думата, вие ще видите, колко е безпомощна българската държава и нейната хазна и че колкото усилия да се правятъ по-позкъ, не ще бѣдатъ достатъчни вашите обещания, а ще бѣде полезно да се каже на българския народъ, че цѣлокупниятъ български Парламентъ, констатирайки положението на държавата, на нейните финанси, на нейните учреждения, не може повече да ладе.

Г. г. народни представители! Затуй именно, когато почнахъ речта си, азъ казахъ и съ него ще свърша: това, което не мога да бѣде комбинация на политически сили въ България, що прѣчи въ днешния день да бѣде комбинация на парламентарни сили въ България?

П. Попивановъ (з): Много бърже взехте да искате.

Р. Маджаровъ (д. сг): Възстановяването на вътрешния редъ въ страната е една работа, която утре може да се случи да я изпитате горчиво, както и на насъ се случи. Гледайте тогава, съ едно обективно отнасяне къмъ напѣтѣ мнения, къмъ мненията, които ние днес изказваме, да ни имате на ваша страна, защото въпросътъ за запазването на вътрешния стабилитетъ на българската държава е по-важенъ, отколкото напѣтѣ субективни политически различия. Когато въ утрешния день ние ще се срещнемъ съ тази мъчна проблема, за която вчера говори въ благодарственитѣ си думи бившиятъ министъръ-председателъ, и за която завчера единъ отъ вашитѣ министри на селско събрание въ Кнежа е говорилъ, като е казалъ, че при наличнитѣ сили на България не ще да може да се разрешатъ всички въпроси, че ще остане много да се же-

лае и много време да се работи — гледайте, при голѣмата сериозностъ на тѣзи въпроси за прѣвъ пѣтъ въ България, да може, както това става навсѣкѣ въ европейските държави, да обединимъ и партии, и Парламентъ, да намѣримъ обща формула за правилното и достатъчното имъ разрешение, за да досие народътъ убеждението, че друго решение не може да има и да не можемъ нито ние, нито вие да търсимъ за си създаваме клинчета, демагогствувайки съ невъзможности.

Нѣкой отъ работницитѣ: Единъ нсвъ 9 юний ще оправи всичко!

Р. Маджаровъ (д. сг): Вие сте вънъ отъ насъ; васъ ви интересува само революцията.

Азъ свършвамъ съ фразата: народно единение, народно успокоение. Но за да може да има народно успокоение, необходимо е, първо, зачитане на опозицията и самообладание на правителственото мнозинство, и второ, обединение на единитѣ и другитѣ, за да можемъ, поправяйки народното стопанство, да консолидираме българската държава. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Има думата на народниятъ представителъ г. Христо Чолаковъ.

Х. Чолаковъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Една отъ добритѣ парламентарни традиции е, правителството при откриването на нова сесия на Народното събрание да оповестява чрезъ устата на държавния глава всички мѣроприятия, всички закони, съ които то смѣта да сезира народното представителство. По това така наречено тронно слово Народното събрание дължи единъ отговоръ на държавния глава. По този отговоръ и по това тронно слово се развиватъ въ Народното събрание дебати, които винаги сѫ привличали вниманието на обществото и особено на народното представителство, защото въ тѣзи дебати, при които се критикуватъ основните положения на държавното управление, различнитѣ парламентарни групи намиратъ всичката възможностъ да установятъ отношенията си къмъ правителството, да установятъ отношенията и помежду си.

Дебатитѣ, които се развиватъ сега по отговора на тронното слово, будятъ особенъ интересъ, защото преживяваме особени моменти, защото нашата държава днес се намира въ едно много деликатно, ще кажа азъ, много тежко положение. Тѣзи дебати ще дадатъ възможностъ на народа да каже, дали имаме едно ново Народно събрание и ново правителство по същностъ, или имаме едно ново Народно събрание само защото то има новъ пореденъ номеръ. Народътъ, г-да, дотолкова, доколкото азъ мога да ценя неговото настроение, не искаше смѣна на правителството, не искаше смѣна на декорациитѣ, не искаше смѣна на нумера; народътъ искаше смѣна на власт, нѣщо повече — искаше смѣна на методи, смѣна на режими. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

П. Напетовъ (раб): Нѣма го това.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Нѣкой отъ земеделцитѣ: Има го и ще го има.

Х. Чолаковъ (з): Ние, г-да, изживѣхме много тежки дни.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Съ Ваша помощъ, г-нъ Напетовъ, както по-рано каза г. министъръ-председателътъ!

П. Напетовъ (раб): Ново ще бѣде едно работническо-селско правителство.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ще има много да го сънувате!

Х. Чолаковъ (з): На 21 юний се приключи, ще кажа азъ, цѣла една епоха отъ историята на млада България. Затова нека никому не бѣде чудно, че сега, при разглеждането на близкото минало, дебатитѣ тукъ често пѣти ще взематъ една остра форма, критикитѣ може би ще бѣдатъ жестоки, ще има банално казано, едно повишено настроение въ народното представителство. Но г-да, азъ бихъ желалъ това повишено настроение, тази жестокостъ въ критикитѣ да послужи за изтичане на всичкото онова страшно недоволство, което провалениятъ сговористки режимъ създаде презъ 8-годишното си управление. Нека въ Парламента има бури, но улицитѣ да бѣдатъ спокойни. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Защото въ близкото минало Пар-

ламентът бѣше много спокоенъ, даже имаше моменти, когато и въ цѣлата страна царѣше едно гробищно спокойствие, отъ време на време смущавано отъ отдѣлни парабелни изстрели, жертва на които ставаха, може би, най-добритѣ синове на държавата (Рѣкоплѣскания отъ мнозинство), но такова спокойствие ние не искаме. Нека днесъ въ Парламента да има жестока критика, но нека тази критика позволи да се оттече, да се изживѣе всичко онова, което въ продължение на толкова години бѣше събирано въ народа.

Почвайки да говоря по въпроситѣ, поставени отъ тронното слово, азъ не мога, г-да, да не се спра на единъ голѣмъ фактъ, който стана преди два дена: шефътъ на първия кабинетъ на Народния блокъ, високо уважаваниятъ г. Александъръ Малиновъ, държавникъ съ рѣдки заслуги къмъ страната, по болестни причини напустна кормилото на управлението. Неговото оттегляне, г-да, се чувствува отъ всички и специално отъ насъ, земеделѣцитѣ, ще кажа азъ, защото ние нѣма да забравимъ, че Александъръ Малиновъ бѣше този, който преди 7—8 години, въ дни много тежки моменти за земеделѣската организация, каза думитѣ: „Не забравяйте селото“. Той бѣше единъ отъ тѣзи, които тогава се явиха като опозиция; той се яви като единъ човѣкъ, който решително не одобряваше мѣроприятията на сговористката власт по всички линии на управлението.

А. Неновъ (раб): А бѣше ли деветоюнecъ?

Н. Напетовъ (раб): Сѣщиятъ той стреля войници въ Владая.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): (Къмъ работницитѣ) За 9 юний недейте говори, защото вие бѣхте тамъ — въ лагера на противницитѣ, дето той не бѣше.

Х. Чолаковъ (з): Г-да! Азъ не мога да не се спра и на щастливия изборъ, който Негово Величество направи съ поставянето г. Никола Мушановъ на първо мѣсто. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството) Г. Никола Мушановъ, единъ отъ нашитѣ първи държавници, има и рѣдката заслуга въ тия времена, че той бѣше единъ отъ тѣзи, които успѣха да създадатъ толкова необходимия Народенъ блокъ, толкова необходимата политическа формация, върху която днесъ е спрѣна надеждата и опората на цѣлия български народъ. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството) Защото, г-да, не вѣрвамъ и най-заслѣпенитѣ нашъ политически противникъ да не чувствува...

А. Неновъ (раб): Ние особено.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Х. Чолаковъ (з): (Къмъ работницитѣ) Чакайте. Азъ 8 години бѣхъ въ опозиция и не бѣхъ толкова силенъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: (Къмъ работницитѣ) Помѣлчете малко, когато ме хвалятъ!

А. Буковъ (з): Ама той е дежуренъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Ако продължавате да прекѣсвате, г. Неновъ, ще пристѣпимъ къмъ прилагане на санкциитѣ, предвидени въ правилника.

А. Неновъ (раб): Ние знаемъ това, г. Захариевъ.

Х. Чолаковъ (з): Та казвамъ, г-да, нѣма и най-голѣмъ нашъ политически противникъ, който да не признае въ себе си, че днесъ единственото възможно парламентарно управление въ тая страна може да се даде само отъ Народния блокъ; безъ него, г-да, открито ще кажа, може да има само хаосъ и безначалие.

П. Напетовъ (раб): Свѣтътъ ще потъне!

Х. Чолаковъ (з): Да, другарю, нашиятъ ще потъне, а вашиятъ нѣма да дойде.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това е много хубаво казано.

Д. Ачковъ (анц. л. о): То е вѣрно.

П. Напетовъ (раб): Само селско-работническо правителство ще има.

Х. Чолаковъ (з): Г-да! За днешното правителство, днесъ, утре и другиденъ ще се каже добро, ще се каже и лошо. Но това, което никой не може да отрече, това, което се констатира и отъ известни оратори на опозицията, е, че отъ дѣлото време то е единственото народно правителство, правителство, което непосредствено излѣзе, като резултатъ на упорити, на жестоки народни борби. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството) Това негово качество, споредъ мене, му дава и правото, и основанието, и жеста, ще прибавя азъ, да бѣде особено смѣло въ всички свои начинания, целящи закрепването на държавата и подобренieto хала преди всичко на униженитѣ и оскърбенитѣ въ тая страна. (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството)

Въ резултатъ на какво дойде това правителство? Дойде, г-да, въ резултатъ на изборитѣ, които станаха на 21 юний. Ще спра вашето просвѣтено внимание само за нѣколко минути върху тая дата. Азъ ъ отдавамъ особено значение, особена историческа стойностъ. 21 юний е единъ знакъ, е единъ синуръ, който отдѣля две епохи въ нашия животъ. До 21 юний много правителства сѣ говорили за народни интереси, говорили сѣ, че тѣ дължатъ отговорностъ предъ народа, все съ народа лѣгаха, все съ народа ставаха, обаче никое отъ тѣхъ въ душата си не смѣташе, че туй понятие, което носи скромното име народъ, нѣкой денъ ще дойде да предави правата си. Всички смѣтаха, че тоя народъ никой пакъ нѣма да бѣде въ състояние да излѣзе и да каже: г-да, азъ, господарѣтъ въ тая страна, искамъ правата си. — И затуй ние бѣхме свидетели, какъ много правителства, движени отъ фалшива мисль, а викащи ужъ за народа и за неговитѣ права, извършиха маса беззакония и доведоха страната до тежки катастрофи, само защото въ тѣхното съзнание липсваше убеждението, какво правата на народа ще бѣдатъ подирени единъ денъ.

На 21 юний, г-да, народътъ — господаръ, по конституцията, на тая страна — високо каза: тукъ съмъ и искамъ моитѣ права да бѣдатъ запазени отъ когото и да бѣде. — И нека, г-да, това да бѣде една голѣма обещаване въ ушитѣ на всѣки единъ властникъ, голѣмъ или малъкъ. Истинскитѣ господаръ на тая страна, народътъ, вече излѣзе на линия, г-да! Нека никой не си прави иллюзия, че съ фрази, че съ всевъзможни способности и машиниции отъ полицейски характеръ, че съ насилие — за каквито азъ ще имамъ възможността по-нататкъ да говоря тукъ — тоя народъ ще бѣде възспрѣнъ да поиска своитѣ права и да подири отговорности отъ всички властници, голѣми или малки.

Друго, г-да, което азъ ще трѣбва да отбележа, говорейки за 21 юний, е голѣмиятъ фактъ, че народътъ, въпрѣки ужасната пресия, подъ която се намираше; въпрѣки че той често пакъ бѣше възпрепятствуванъ да прояви свободно своята воля; въпрѣки че, отъ друга страна, той постоянно бѣше насѣкванъ къмъ изстѣпления, не напустна пѣтицата на легалната борба. 21 юний доказа, че българскитѣ народъ вѣрва въ легалнитѣ политически действия и че за него бюлетината си остава най-мощното сръдство за политическа борба и за налагане своитѣ искания. (Рѣкоплѣскания отъ земеделѣцитѣ) Това е единъ фактъ, който нашитѣ почитаеми другари отъ лево ще трѣбва много хубаво да си отбележатъ.

А. Капитановъ (з): За да не боядисватъ вече щъркелитѣ! (Смѣхъ)

П. Напетовъ (раб): Полититѣ, които дадохте на народа, какво ще правите?

Х. Чолаковъ (з): Навреме ще изплатимъ всички полици.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Петгодишенъ планъ имате вие въ Русия — дайте на насъ баремъ петъ месеца!

А. Неновъ (раб): Петгодишенъ планъ има тамъ, но голѣма частъ отъ него е вече изпълнена.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Петгодишенъ планъ има тамъ, но — никой не знае какво е изпълнено. За петъ месеца ние ще направимъ повече.

Нѣкой отъ земеделѣцитѣ: Петгодишенъ планъ има въ съветска Русия, но вие никога не сте работили.

А. Неновъ (раб): (Възразява)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Ние не сме баткачи като васъ тамъ, въ Русия. (Смѣхъ и рѣкоплѣскания отъ мнозинството)

П. Напетовъ (раб): (Възразява)

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Х. Чолаковъ (з): Г-да, говорейки за 21 юний, азъ не мога да се не спра върху методитъ, върху способитъ, които сговористкото правителство употребя за произвеждане изборитъ. Бихъ изневърлил на своитъ избиратели, ако не съобща известни факти, ако не констатирамъ поне отчасти всички ония капани, които постоянно бѣха курдисвани, за да може въ тѣхъ или чрезъ тѣхъ да хлѣтне нѣкой отъ противникитъ на правителството и по тоя начинъ да се продължи и безъ това дългиятъ животъ на сговористкото правителство.

При разглеждането изборитъ тукъ-таме се понадигна малко завесата предъ народното представителство, за да види то какво е станало. Тукъ бѣ разгледанъ и мина единъ много интересенъ изборъ — изборътъ въ Фердинандска околия.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Още не е миналъ.

Х. Чолаковъ (з): Дебатират се по него. — Азъ останахъ съ впечатление отъ дебатитъ по тоя изборъ, че нѣма членъ отъ общия наказателенъ законъ, отъ военно-наказателния законъ, а ако щете и отъ закона за защита на държавата, който да не е нарушенъ отъ органиитъ на властѣта презъ тоя изборъ. (Рѣжкоплѣскания отъ мнозинството)

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Кои военни сѣ действували тамъ, за да има нарушение на военно-наказателния законъ?

Х. Чолаковъ (з): Фалшификации, насилия, изнудвания и даже конспирация, курдисване на телефониститъ отъ страна на околийския началникъ да подслушватъ разговоритъ на хората — всичкитъ тия нѣща даватъ истинска представа за онова, което е било вършено въ тия избори. Азъ вѣрвамъ, че въ скоро време нашата комисиия по провѣрка на изборитъ ще може да ни лансира изборитъ още въ нѣколко околии, отъ които ние ще попълнимъ познанията си по цѣлия оня арсеналъ за изпитване на народната воля, сговористки патентъ, патентъ „Сговоръ“. (Рѣжкоплѣскания отъ мнозинството)

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Да не останете разочаровани въ очакванията си?

Нѣкой отъ работниците: Да не се постави пакъ завеса, за да се скриятъ престѣпленията?

Х. Чолаковъ (з): Но, г-да, за да бѣда справедливъ, азъ ще кажа, че Сговорътъ не само на 21 юний прояви такова „държавническо“ изкуство. Това свое изкуство той редовно го показваше въ всички избори преди 21 юний — общински, окръжни и законодателни.

Нѣкой отъ земледѣлцитъ: И въ избори за училищни настоятелства даже.

Х. Чолаковъ (з): Всѣкога за Сговора изборитъ бѣха единъ случай, кждето той даваше просторъ на всички шарлатани, мошеници и насилници отъ срѣдата си да си проявяватъ способноститъ. (Рѣжкоплѣскания отъ мнозинството) Има една система, система „Пирдоп-Новоселци“, която се въведе презъ режима на Сговора, която се състои въ открадване на бюлетинитъ отъ кутиитъ и замѣняването имъ съ други. Тия работи станаха и въ законодателнитъ избори презъ 1927 г., а напоследъкъ, на 21 юний тѣ добиha широко разпространение навредъ.

А. Капитановъ (з): Напоследъкъ започнаха да крадатъ и председателитъ на бюрата. (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството)

Х. Чолаковъ (з): Защо бѣше това. Дали това бѣше само единъ нагонъ на властници, които искатъ да задържатъ на всѣка цена властѣта? Дали това бѣше престараване на мѣстни дерибей и на разни низши полицаи и общински служаци, или нѣщо друго?

Г-да! Азъ съмъ наклоненъ по много основания да смѣтамъ, че изборитъ за Сговора не бѣха нищо друго, освенъ, както казватъ нашитъ шопи, една „фалшификация“. На тѣхъ не трѣбваша избори. Тѣ, които говорѣха, че сѣ най-големитъ парламентаристи, тѣ, които постоянно казваха: „Ние възстановихме парламентарния режимъ, потѣпквамъ брутално до 9 юний, ние възлагаемъ единствената надежда на Парламента“ и т. н. и т. н., съ тия свои методи рѣжеха клона, върху който се крепи парламентаризмътъ. Ами че,

г-да, нима има разуменъ човѣкъ, който да смѣта, че може да съществува парламентаризмъ безъ свободно проявена народна воля? Не, г-да, тѣ гледаха несериозно на изборитъ. На тѣхъ изборитъ имъ бѣха необходими, за да могатъ да изпращатъ телеграми чрезъ телеграфната агенция, че „днесъ Сговорътъ, като провѣри волята на българския православенъ народъ, . . . (Смѣхъ всрѣдъ мнозинството)

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Не само православния.

Х. Чолаковъ (з): . . . установи, че тоя народъ е гласувалъ за него, за Сговора, и че дава довѣрието си на правителството да продължава, да управлява“. Това се вижда отъ една много характерна сцена, станала въ петъкъ преди изборния денъ. Въ петъкъ преди изборитъ тогавашниятъ министъръ-председателъ г. Ляпчевъ, отива на събиранieto на тогавашния министъръ на търговията г. Смиловъ, и двамата министри се поздравили съ успѣха си въ предстоящитъ избори. Това показва, че г. Ляпчевъ е билъ сигуренъ въ своята изборна машинария, че той е билъ сигуренъ, какво капанътъ и всички ония машинарии, които той е поставилъ, ще свършатъ работата, и че не остава, освенъ тѣ, да се поздравятъ съ изборния си успѣхъ въ авансъ. Като че ли сѣ се намирали на нѣкакво театро, и свършена работа!

А. Капитановъ (з): Тѣ не знаеха, че генералитъ като Сава Савовъ можеха да прескочатъ и презъ тарабитъ.

А. Кантарджиевъ (д): Машинарията не бѣше добре смазана.

Х. Чолаковъ (з): Машинарията бѣше много добре смазана, г. Кантарджиевъ, и бѣше пустната въ ходъ, но се намѣри единъ юмрукъ народенъ, който съ единъ ударъ смачка всичкитъ имъ машинарии. (Рѣжкоплѣскания отъ мнозинството)

И действително, г-да, ударътъ бѣше зашемяващъ. И днесъ, следъ изборитъ, правейки така да се каже релация на това действие, . . .

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Зная военната терминология.

Х. Чолаковъ (з): . . . на пръвъ планъ тѣ сега лансиратъ тая мисль: „Насъ, казватъ, не ни свали народътъ. Народътъ бѣше излъганъ. Демагогия, най-скверна демагогия, тя е, казватъ, която смути съвѣстѣта на тоя народъ, който толкова много ни обичаше, и тоя беденъ народъ, излъганъ отъ едни такива политически акробати, се излъга и си пушна бюлетината за тѣхъ и ни свали“. Нищо подобно, г. г. народни представители! За сговористкия режимъ може да се говори всичко, сговористкитъ могатъ да се хвалатъ както обичатъ — това е тѣхно право; но сговористъ, па и кой да е другъ, да каже, че народътъ е обичалъ сговористкия режимъ — това е провокация. Никой режимъ, споредъ мене, г-да, не е билъ така умразенъ на българския народъ, както сговористкиятъ. Причинитъ ще ги кажа.

Но има единъ елементъ, който, споредъ мене, изигра една решителна роля въ изборитъ на 21 юний. Народътъ, г-да, при това дълго сговористко управление се убеди въ истината, че той е воденъ къмъ пропасть. Народътъ видѣ, че продължаването на сговористкото управление значи смъртъ, и за държавата, и за него, и той предпочете на 21 юний да смачка Сговора, но да може да живѣе България и българскиятъ народъ. (Рѣжкоплѣскания отъ мнозинството)

21 юний, г-да, споредъ мене, бѣше единъ актъ на върховна народна отбрана. Трѣбваше или да остане Сговорътъ съ своитъ десетъ души тукъ, (Сочи министерската маса), или пъкъ да се създадатъ условия, да се даде възможностъ на българския народъ, на българския гений да разпери крилата си, да се справи съ тежкото положение, въ което държавата е изпаднала. И както винаги става въ историята, г-да, така и у насъ въ решителния моментъ тиранитъ, насилникитъ сѣ бивали смачквани отъ колесницитъ на народнитъ маси, и така сѣ донасяли повече слънце и просторъ за животъ и просвѣта. (Рѣжкоплѣскания отъ мнозинството)

Г-да! Какво бѣше управлението на Демократическия сговоръ? Вътрешното управление на Демократическия сговоръ въ продължение на тия осемъ години не бѣше нищо друго, освенъ единъ голѣмъ кървѣвъ двубой между властѣта и опозицията, най-вече земледѣлската. Следитъ на тоя кървѣвъ, безсмисленъ — ще кажа азъ — двубой

сж пръснати изъ цѣлата страна. Опозицията, най-вече земеделѣската, бѣше изложена на страшни удари. Една специална политика на хитра пропаганда, една специална вестникарска дейност бѣше създавала въ известни моменти едно ужасно настроение, едни страшни подозрения, най-вече по отношение на Земеделѣския съюзъ. Имаше дни, когато нѣкои, говорейки за Земеделѣския съюзъ, не разбираха нищо друго, освенъ една банда отъ престѣпници. Имаше други, които въ лицето на Земеделѣския съюзъ виждаха нѣкаква тъмна сила, която, допирайки се до властѣта, допирайки се до управлението, ще изпрати държавата въ гибелъ. Плодоветъ на тая пропаганда, г-да, целѣта на която не бѣше друга, освенъ да може Сговорътъ да извади изъ строя Земеделѣския съюзъ, своя най-опасенъ политически конкурентъ — друга целъ Сговорътъ не можеше да има, борејки се така съ Земеделѣския съюзъ — бѣха отровни.

Но какъвъ е Земеделѣскиятъ съюзъ, г-да? Неужели той е една тъмна маса, една организация, резултатъ на не-проходима демагогия? Неужели тоя Земеделѣски съюзъ е една мрачна жакерия, която, взела управлението въ рѣцѣтъ си, ще изпрати държавата въ пропасть? Г-да! Смѣтамъ, че нѣма да отегча вашето внимание, ако кажа много накратко нѣколко думи за организацията, отъ която изхождамъ. Земеделѣскиятъ съюзъ е политически представителъ на земеделѣското движение у насъ — на това земеделѣско движение, което днесъ е единъ отъ най-големитъ факти на следвоенна Европа, което е преди всичко едно ново социално движение. Земеделѣското движение, резултатъ на съзнанието въ трудовитъ земеделѣски производители за съществуването на собствени материални интереси, които коренно се различаватъ отъ интереситъ на капиталиста и отъ интереситъ на работника, това движение, г-да, виждаме съ каква сила се разраства въ цѣла Европа. Въ Чехия земеделѣлци управляватъ; въ Полша доскоро управлението лежеше до голѣма степенъ върху гърба на една земеделѣлка организация; земеделѣското движение въ Ромъния нанесе най-големия ударъ на либералския Братановски феодализъмъ; а земеделѣското движение въ една съседна намъ държава днесъ води една страшна борба противъ една диктатура.

Земеделѣскитъ движения не сж били никога движения на реакция; земеделѣскитъ движения не сж били никога движения на невежество. Земеделѣскитъ движения могатъ да бждатъ обвинени само въ едно — че тѣ сж млади, че тѣ сж нови, че тѣ сега излизатъ на политическата арена, че тѣ искатъ да намѣрятъ мѣсто на политическото борбище тогава, когато на него други сж намѣрили мѣсто, и затова сж принудени да водятъ тежки борби съ тия, които сж се настанили по-рано, за да получатъ и тѣ нѣщо. И ако, г-да, 50-тѣ години на XIX-то столѣтие оформиха, създадоха работническото движение, азъ съмъ убеденъ, че XX-то столѣтие, първитъ негови години ще оформятъ, ще стабилизиратъ земеделѣското движение въ цѣлъ свѣтъ. (Ржкоплѣскания отъ земеделѣлицѣтъ)

Земеделѣското движение, казахъ, въ своята основа е едно движение на прогресъ и на култура, защото въ неговата основа сж легнали най-скѣпи за всѣки свободенъ човѣкъ лозунги. Земеделѣското движение усвои за лозунги: мира — външенъ и вътрешенъ — народовластие, демокрацията, социалната правда. Социалната правда и мирътъ, това сж темелитъ, смѣтамъ азъ, върху които ще се изгради утре новиятъ свѣтъ, който ние имаме всичкото основание да очакваме. Новиятъ свѣтъ не може да се изгради върху насилиято, новиятъ свѣтъ не може да се изгради върху икономическото робство, новиятъ свѣтъ не може да се изгради върху експлоатацията, която известни силни икономически слоеве вършатъ по отношение на другитъ. Социалната правда е тази, която въ тази тъмна нощъ на раждане ще бжде основниятъ камѣкъ, върху който ще легне новиятъ свѣтъ.

Но, г-да, какъ бѣше третиранъ Земеделѣскиятъ съюзъ въ България? Не ми е въ характера, не е и въ традициитъ на нашата парламентарна група, не е въ политиката, ще кажа азъ, на Народния блокъ, да човѣркаме стари рани; но ще трѣбва известни факти да се кажатъ, ще трѣбва известни факти да се подчертаятъ, за да не бждатъ тѣ втори пѣтъ повтаряни; ще трѣбва още единъ пѣтъ народното презрение да се спре по отношение на много срамни издевателства, които, убеденъ съмъ, че, четени единъ день отъ историка, ще покриятъ съ червенина лицето на всѣки българинъ.

Ние бѣхме свидетели, г-да — не желая да засѣгамъ никого — когато министъръ-председателъ на България, когато министри на тази страна бѣха избивани подобно на разбойници, бѣха избивани по начинъ, щото днесъ де-

цата имъ да не знаятъ кѣде сж коститъ имъ, кѣде сж гробоветъ имъ.

Отъ земеделѣлицѣтъ: Позоръ! (Ржкоплѣскания)

Х. Чолаковъ (з): Г-да! Патентътъ, системата, която се въведе тогава, системата, която се въведе, бѣше срамната система на изтрѣбление при „опитъ за бѣгство“ — нѣщо, което, вѣрвамъ, сега отъ всички да се презира. Азъ разбирамъ, имало е въ историята жестокости, имало е разрушения при граждански войни, признавамъ го, крале сж отивали на ешафода преди 150 години, когато тѣ сж се смѣтали за Божи помазаници. Но, г-да, и тогава, и преди 150 години, политическиятъ врагъ на новата властъ, политическиятъ конкурентъ е бивалъ изправянъ макаръ и предъ нѣкакъвъ фиктивенъ съдъ. И този политически противникъ срѣдъ день, предъ очитъ на цѣлия народъ, е бивалъ изпращанъ въ небитието. Но никѣде, г-да, не е имало толкова много подлостъ, никѣде не е имало толкова страхъ отъ отговорностъ, както у насъ, когато политическитъ противници се изпращаха въ небитието, страхувайки се да се поеме отговорностъ за тѣхното изтрѣбление. Тази система е страшна. И азъ ще кажа, нашиятъ Народенъ блокъ, нашето правителство, днитъ напредъ ще посочатъ дали то ще плати политикѣтъ, както се казва. Азъ съмъ убеденъ, че докато управлява Народниятъ блокъ, не ще имаме позора да бждатъ убивани политически противници. (Продължителни ржкоплѣскания отъ земеделѣлицѣтъ). Възражения отъ работницѣтъ).

А. Неновъ (раб): И днесъ го има същото въ Ямболъ и Крънъ.

Нѣкой отъ работницѣтъ: А Пловдивъ?

Председателстващъ Н. Захариевъ: (Звъни).

Х. Чолаковъ (з): Азъ съмъ убеденъ, че днешното правителство, че днешното болшинство, че политическитъ организации, върху които се крепи новата властъ, организации, членоветъ на които бѣха доведени до най-големии и възможни земни унижения, сж наситени, сж преситени отъ насилиято въ всичкитъ му форми. И най-после, нека това българско слънце никой пѣтъ не огрѣва лицата на тирани, на убийци, на мракобѣсници въ нашата страна. (Ржкоплѣскания отъ земеделѣлицѣтъ).

Г-да! Земеделѣскиятъ съюзъ води борби, тежки борби съ сговористкото управление, но той водѣ и води борби и съ единъ другъ врагъ. Земеделѣскиятъ съюзъ, въ най-тежкитъ за него моменти, биваше шурмуванъ, биваше миниранъ, нему бѣха посочвани най-примамливи лозунги; той бѣше тиканъ по пѣтица, които целѣха отмѣстването на организацията, на цѣлото движение, отъ пѣтицата, за които преди малко говорихъ. Третиятъ интернационалъ не пожали никакви срѣдства, за да може да бжде изтрѣбушена организацията на българскитъ селяни. Москва не пропустила нито единъ поводъ, нито една възможностъ, да не деморализира Земеделѣския съюзъ. Каза се тукъ отъ проф. Цанковъ, че сговористкото правителство било спасило България отъ болшевизма съ пушкитъ и топоветъ си. Нищо подобно, г-да. Азъ имамъ куража да заява отъ тази трибуна, че болшевишката опасностъ въ България биде отстранена не отъ пушкитъ и топоветъ на Русевъ, а отъ съзнанието на хората на Земеделѣския съюзъ, които не позволиха организацията да се болшевизира. (Ржкоплѣскания отъ земеделѣлицѣтъ). Защото — не казвамъ голѣма дума — ако Земеделѣскиятъ съюзъ се бѣше болшевизиралъ никакви пушки и картечници нѣмаше да спратъ надигащата се вълна. (Ржкоплѣскания отъ земеделѣлицѣтъ). Азъ релевирамъ този фактъ, г-да, защото искамъ да обрна внимание на нѣколко страни. Земеделѣскиятъ съюзъ и днесъ е обектъ на много атаки; Земеделѣскиятъ съюзъ и днесъ е прицелна точка на много клюки.

Г-да! Убеденъ съмъ въ това напълно: не прави добра услуга на своето отечество този, който ще иска да разруши една отъ най-здравитъ гаранции, които българската политическа действителностъ е създавала. Ние, хората на Земеделѣския съюзъ и нашиятъ добри приятели отъ блока, се борихме съ една властъ. Ние се наложихме, г-да. Но нашия реваншъ ние не виждаме въ това, че станаме властници; нашия реваншъ ние нѣма да търсимъ въ унищожение на нашиятъ вчерашни потисници; нашия реваншъ ние, хората на Земеделѣския съюзъ, виждаме въ това, че поставихме като опора на държавата въ труднитъ моменти, които преживява, една силна, една здрава организация. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството).

А. Ненов (раб): Спасихте фашистката диктатура. Станхте контрагенти на буржоазията.

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни)

А. Капитанов (з): Вие помагате на Сговора, когато блокът се бореше да събори Сговора.

А. Ненов (раб): Народът знае.

Т. Бошнаков (з): Нали той ви докара тук, защо се сърдите? Вие сте централчета. Ако Сговорът не беше избягнал изборителния закон, щяхте да гледате Парламента със бинокъл.

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни).

Х. Чолаков (з): И аз съмтам, че една от най-здравите опори на държавата, че една от най-сигурните надежди на българския народ, това е Народният блок и Земледелският съюз. Рухне ли Земледелският съюз, г-да, повтарям, и не дай, Боже, този колос да сдаде, ...

А. Ненов (раб): Рухва и буржоазията!

Х. Чолаков (з): ... хаос и безначалие ще има в тая страна.

Силен е Земледелският съюз, г-да. Едни от нашите политически противници казват: „Силен е той, защото е резултат на безскрупулна демагогия“. Други още по-безскрупулни наши противници казват: „Силна е „Врабча“, защото въ основит ѝ има чуждо злато; силен е Земледелският съюз, защото въ него рандеву са си дали безплатни сили“. Но, г-да, никой не иска да види, какво има въ основит на „Врабча“. Въ основит на „Врабча“ има много страдания, има много недовъждане; въ основит на „Врабча“ са хвърлени и последните листа на неизживяната младост на мнозина дейтели! (Ржкоплскания от земледелците). Но никой не говори за тях. И аз съмтам, че сега, когато се просветли много политическият хоризонт, тия заблуди ще паднат, ще изчезнат, така както изчезва мъглата след изгръването на слънцето.

Земледелският съюз е въ управлението, Земледелският съюз безрезервно дава своята подкрепа на правителството на Народния блок. И аз мога съ положителност да твърдя, че ако ще има почтен контрагент въ този съюз, ако ще има организация, която да даде всички жертви, това ще бъде Земледелският съюз. Ние ще бъдем честни и лоялни изпълнители на това, което на 21 юний, въ лицето на българския народ, поехме. (Ржкоплскания от мнозинството. Възражения от работниците).

П. Напетов (раб): Резолюциите на селския народ друго говорят.

А. Буков (з): Ти не знаеш — въ Русия беше.

А. Капитанов (з): (Към работниците) Изглежда, че вие ще избягните на своите съюзници, които ви докараха тук!

П. Напетов (раб): Масите друго говорят.

А. Ненов (раб): Ние знаем, че водачите на Земледелския съюз ще теглят докрай колата на буржоазията, но масите няма да вървят съ тях.

Т. Бошнаков (з): Като избягнем изборителния закон, ще видите, колко от вас ще дойдат тук. Ще гледате Парламента отдалеко.

П. Напетов (раб): Работническо-селският блок ще реши въпроса.

Д-ръ Г. М. Димитров (з): Радвате се, но ще почакате. Къде бяхте осем години? Я се погледайте! Кой от вас е бутнал? Осем години ви нямаше, а сега изникнахте като гъби под благоприятното небе на Демократическия сговор на 21 юний. (Възражения от работниците)

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни) Моля, тишина.

Х. Чолаков (з): Г-да! Какво ще трябва да направи новата власт? Какво е необходимо да се издължи на срока, както се каза тук? Първото нещо, без което е невъзможна каквато и да е творческа държавна дейност, това е да се запази спокойствието и мирът въ тази страна. От три месеци ние имаме нова власт. Вече мнозина починаха да казват: „Три месеци се измиваха, какво сторихте вие? Три месеца, 90 дни изтекоха, вие нищо не сте разрешили“. Насъ ни се вмивнява въ гръх, че не сме направили нищо, като че-ли ние сме толкова дълго време управлявали! Едва ли не желаят да ни изкарат като хора, които съ лъжи ...

П. Напетов (раб): Войници стрелха срещу стачници и ги убиваха.

Д-ръ Г. М. Димитров (з): Мълчи бѐ! Вие въ Русия всеки ден убивате!

Министър-председател Н. Мушанов: Работническото разбира, колко пари струвате и къде го водите, и затуй то няма да върви съ васъ.

А. Ненов (раб): То върви съ насъ.

Д-ръ Г. М. Димитров (з): Ей че сте голѐми водачи!

Т. Капитанов (з): Вие сте руското меншенство тук. Ще ви зачетемъ правата колкото трябва!

Р. Рангелов (раб): Фабриците са блокирани съ полицейски кордони.

Министър-председател Н. Мушанов: Вие сте комунисти и болшевики. Всеки ден доказвате туй въ Народното събрание. Бъдете доблестни да не го отказвате.

П. Напетов (раб): А габровските фабрични работници какви са?

К. Русинов (раб): Вашата полиция ни трепе всеки ден. Това вие не виждате!

Д-ръ Г. М. Димитров (з): Поне ти бе, попе, неделен въкъ.

Т. Капитанов (з): Докато не беше се разпопил, билъ ли те е нѐкъс стражаръ?

Министър-председател Н. Мушанов: Аз съмъ ви пазилъ повече, отколкото вие сами се пазите. Вие искахте срещи съ властта, а не азъ. Когато ви предупреждавахъ: стойте си на мѐстата, ако искате миръ и редъ въ страната, вие искахте да се предизвикватъ срещи съ властта. Колчемъ пѐти искате такива срещи съ властта, ще знаете, че ще теглите. Казвамъ ви, да го знаете.

Т. Капитанов (з): Вие провокирате властта, и когато се натъкват на шикветъ на войниците и на стражарите, тогава тѐ ви биятъ.

Нѐкой от работниците: Никакви инциденти ние не сме предизвиквали.

Председателстващ Н. Захариев: (Звъни)

Т. Капитанов (з): Колко работнически депутати бидоха измѐкнати отъ кѐщитѐ?

П. Напетов (раб): Въ Габрово стачкуватъ 1.500 души работници. Всички фабрики са блокирани и всички работници арестувани. Ето вашата демокрация! Едни от членовете на стачния комитетъ са затворили въ жилищата си, а други са избѐгали въ Търново.

И. п. Рачев (з): Въ Габрово вече нѐма стачка. И това не знаешъ. Тя е прекратена. Вие ходихте въ Габрово, но не Ви послушаха.

Министър-председател Н. Мушанов: Г. Напетов! Нѐколко пѐти имаме слячай да говоримъ по тѐзи въпроси. И сега ви заявявамъ: никога днешната власт нѐма да отиде въ подкрепа на капитализма въ борбата му съ работническото. (Ржкоплскания от мнозинството)

А. Ненов (раб): Докажете го!

Министър-председател: Н. Мушанов: Това не е въпрос на каприз или на амбиция на ония, които стоят тук — болшинството, съставено от 4-ти партии. Това е нашето дълбоко въруо. (Възражения от работниците) Моля, да млчат, когато говоря, ако искате да ви слушам, когато вие говорите. — Винаги въ тия конфликти властта е имала за първа своя длъжност да се намеси и да ги уреди. Министерството на търговията, промишлеността и труда изпраща въ Габрово инспектори да уреждат отношенията между труда и капитала. И колчем пъти тия въпроси ще се разрешават по мирен начинъ, азъ ви увървамъ, че днешната властъ ще намира срѣдство да спогоди тѣзи две враждуващи страни — труда и капитала. Колчем пъти — това разберете ясно — вие ще искате чрезъ стачки да експлоатирате работническото за вашитѣ болшевишки и комунистически цели, работническото ще страда. Азъ съжالياмъ онѣзи, които ще страдатъ заради васъ, защото вие винаги намирате начини да избѣгате. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

А. Ненов (раб): Работнически депутати не бѣгатъ. Тѣ сж доказвали това. Тѣ биватъ смазвани, лежатъ по цѣли месеци на легло. Когато работниците отиватъ да искатъ петъ лева увеличение на заплатитѣ си, пращатъ имъ войска. (Тропане по банкитѣ отъ нѣкои земеделци) Вие имъ катурвате казанитѣ съ чорба. Това не е ли фактъ?

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Х. Чолаковъ (з): Моля ви се, г-да, и вие ще имате възможностъ да говорите после по тронното слово.

Г-да! Не вървамъ да има сериозенъ общественъ деятелъ, който да въмнява въ вина на правителството, че то за 90-ти дни, презъ които управлява — споредъ мене, тѣ не сж 90, а едва 60, защото смѣтамъ новото правителство отъ деня, когато се откри Камарата, тъй като по-напредъ то имаше да изпълнява само административни функции — казвамъ, не вървамъ да има нито единъ сериозенъ общественъ деятелъ, който да прави упорѣкъ на правителството, че то не било разрешило всичкитѣ въпроси, въ името на които е взело властта. Каза се отъ други господа, ще кажа и азъ, че наследството, което се пое отъ днешното правителство, е най-тежкото наследство, поемано досега отъ една властъ. При какви условия работи днешното правителство намекнахъ преди малко. Сега съ една-две щрихи ще закрѣпя една своя мисль.

Днесъ свѣтътъ се намира въ едно особено положение. Стариятъ свѣтъ се руши, г-да, стариятъ свѣтъ си отива. Въ потоцитѣ отъ кръвъ, които великата война излѣ, много идоли потънаха. Днесъ новъ свѣтъ се съзижда. Той е въ перспектива. Днесъ свѣтътъ прилича на единъ отвесъ, който е напустналъ постоянната си точка и се намира въ колебание. На единия му край се оформи вече една система въ Москва, на другия край — крайнитѣ националисти и крайнитѣ капиталисти искатъ да оформятъ друга една система. Но отвесътъ, г-да, нѣма да се спре на дветѣ крайни точки. Той ще дойде нѣкъде другаде. Какво не стана въ тоя свѣтъ въ наши дни, въ десетъ години! Ето, въ наше време г-да стана чудото, че върху трона на бѣлия царъ въ Кремль се настани нѣкакъвъ си Сталинъ. Въ наши дни, г-да, халифътъ, сѣката на пророка, една прекрасна утринъ биде изпѣденъ отъ босфорскитѣ брѣгове, подобно на нѣкой нечесенъ комизофайжеръ. Въ наше време станаха факти, които ми правятъ извънредно силно впечатление. Имаме единъ бунтъ въ английската флота. Днесъ, английската лира е монета колеблива, а албанската, напр., е монета постоянна! Разколебаха се мжжеть, върху плещитѣ на които отъ 200 години се крепи най-голѣмата държавна система, каквато свѣтътъ познава, следъ Римъ. Разколеба се лирата английска, която е наконечника, която е върхътъ, който е символътъ на това, което се казва капитализмъ.

Г-да! Въ това колебание, което е обхванало цѣлия свѣтъ, и България не може да бѣде чужда. Като прибавимъ и мѣстнитѣ сътресения, мѣстнитѣ разрушения, които единъ противонароденъ режимъ въ продължение на осемъ години можа да стори, вие виждате начертана голѣмата, тежката задача, изправена предъ днешното правителство. И, г-да, още отсега мога да кажа, че 50% отъ задачата, която народътъ постави на правителството, правителството я изпълни: то успѣ да осигури вътрешното спокойствие и мира въ страната. Правителството, здраво пипнало въ ржцетѣ си знамето на България, редомъ съ него вдига и бѣлото знаме на гражданското помирение. Защото, казахъ и преди малко, само чрезъ граждански миръ ще могатъ да бждатъ гарантирани условията за едно по-добро бъдеще, за едно творчество. А има тежки задачи предъ нашето пра-

вителство. Наистина, не съмъ провѣрилъ, но днешното правителство завари държавнитѣ каси пуси: ако не сж били налице 13.600 л., както сговориститѣ протестиратъ, че не сж били толкова, нека да бждатъ 13.000.000 л., нека да бждатъ 130.000.000 л. Та какво значи за една държава, съ единъ бюджетъ близо 10 милиарда лева, да намѣришъ въ даденъ моментъ въ каситѣ и нѣколко милиона лева?

В. Домузчиевъ (нац. л. о): Колко търговци сж безъ пари!

Нѣкой отъ земеделци: Нѣма милиони — само 15.000 л. и словомъ петнадесетъ хиляди лева сж били намѣрени въ касата на държавата.

Министъръ д-ръ А. Гиргиновъ: Само дългове — нищо друго.

Х. Чолаковъ (з): Чувате г. министра на вътрешнитѣ работи, вчерашниятъ г. министъръ на финанситѣ, да ви казва, че въ каситѣ на държавата е имало само дългове.

М. Бойчиновъ (д. сг): Държавата има ли каса?

Х. Чолаковъ (з): Има. Че и тя си има кесия като моята, само че моята кесия нѣма тура, а нейната има.

Т. Бошнаковъ (з): Ако държавата нѣма каса, само банкеритѣ ли ще иматъ?

И. п. Рачевъ (з): До вчера касата на държавата бѣше каса на Сговора. (Глъчка)

Х. Чолаковъ (з): Изглежда, че господинътъ (Сочи М. Бойчинова) много съжالياва за това, че б време не е разбралъ къде е държавната каса, та той да попишне нѣщо. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Не е върно, че не е разбралъ. Разбралъ е. Я го питайте дали не е разбралъ нѣщо отъ Плевенската окръжна постоянна комисия!

Х. Чолаковъ (з): Изглежда, че не е могълъ да разбере, къде е държавната каса.

М. Бойчиновъ (д. сг): Вие нали разбрахте?

Х. Чолаковъ (з): Та, г. г. народни представители, това тежко положение не е резултатъ на нѣкой непредвиденъ фактъ; това тежко стопанско и финансово положение, което заварва правителството на Народния блокъ, не е нѣщо, което се е случило за 10—15—20 дни; не, това е единъ естественъ резултатъ на една, ще кажа, безумна стопанска и финансова политика. Правителството на Демократическия сговоръ още отъ първия денъ се оформи като едно правителство, за което бѣха скѣпи преди всичко интереситѣ на определенъ кръгъ хора, а не интереситѣ на българския народъ; правителството на Демократическия сговоръ още отъ първия денъ се оформи като представителъ, защитникъ на силнитѣ икономически, за смѣтка на беднитѣ малоимотни и пролетарии, и неговата политика...

Т. Бончевъ (д. сг): Г. Чолаковъ! Извинете, че Ви прекъсвамъ, ама Вие казахте, че преди всичко ще бждетъ почтенъ. Туй не е почтено да го приказвате.

Х. Чолаковъ (з): За Васъ пъкъ какво съмъ слушалъ като председателъ на постоянната комисия въ Търново, то е друго, особено какво съмъ слушалъ за едно блато. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Т. Бончевъ (д. сг): (Възражава нѣщо)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Г. Бончевъ! Нѣмате думата.

Т. Тонковъ (з): Срамувайте се, г. Бончевъ!

Т. Бончевъ (д. сг): Азъ не мога да се срамувамъ отъ Васъ, който нѣмате чувство на срамъ. (Глъчка)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Моля Ви се!

А. Буковъ (з): (Къмъ Т. Бончевъ) Вие заслужавате презрение.

Т. Бончевъ (д. сг): Вие ли ще ме презирате — Асенъ Буковъ?

А. Буковъ (з): Да, азъ и цѣлиятъ български народъ.

Т. Бончевъ (д. сг): Кого, мене?

А. Буковъ (з): Васъ, полицейски избраникъ!

Т. Бончевъ (д. сг): Мене народътъ ме е избралъ.

Т. Тонковъ (з): Какъвъ народъ, бе?

(Пререкания между А. Капитановъ и Т. Бончевъ)

Председателствуващъ Н. Захариевъ (Звъни) Моля, г-да, оставете оратора да говори.

Х. Чолаковъ (з): Г-да! Не вѣрвамъ никой да има куража да отрече страшното разточителство съ държавнитъ сръдства презъ време управлението на Демократическия сговоръ. Азъ ще си послужа, за да илюстрирамъ мисълта си, само съ нѣколко факти.

Презъ управлението на Демократическия сговоръ ние бѣхме свидетели на единъ страшенъ строежъ на държавни постройки — строеше се всичко. Тукъ, въ София, се издигнаха едни египетски постройки за всевъзможни цели.

Т. Тонковъ (з): Тогава имаше гешефти.

Х. Чолаковъ (з): Строеше държавата; увлѣкоха се окръжията, и тѣ строеха; строеха и общинитъ. Строежитъ бѣха извършвани по единъ безконтроленъ начинъ, съ единъ луксъ, който, г-да, не бѣ по силитъ на Нижо. Имаше специално приготвени поемни условия, които не виждаме да се съобразяватъ съ податнитъ сили на данъкоплатеца. Така, напр., изискваха се за държавни здания специални тапети, които трѣбваше да бѣдатъ непремѣнно отъ славонски джѣбъ, и се предвиждаха още не знамъ какви други украшения. Тукъ, въ София, се започна постройката на една съдебна палата, която не знамъ на колко етажа ще бѣде — може би надгонва нѣкой небостъргачъ отъ Ню-Йоркъ. Не съмъ, г-да, противъ стрежитъ. Държавата има своитъ културни нужди — тя трѣбва да строи, тя не може да бѣде въ положението, въ което е била преди 50 години. Но нито единъ разуменъ стопанинъ не може да предприеме какъвто и да било строежъ, преди да бѣде въ състояние да го поддържа, както и да поддържа други строежи, вече съществуващи и много по-необходими отъ него.

Б. Смиловъ (нац. л. о): За съдебната палата има специаленъ фондъ.

Х. Чолаковъ (з): Но отде сѣ тия пари? Тѣ сѣ пакъ отъ данъкоплатеца, а не отъ Америка. Нѣкои казватъ, че това не било разходи по редовния бюджетъ, а по фондовитъ бюджети, по окръжнитъ бюджети и т. н. Всичко това, обаче, се изсмуква все отъ едни и сѣщи хора. Та, казвамъ, разпиляваха се безъ нужда и безъ смисълъ сръдства. Не се отиде даже до примѣра на единъ обикновенъ селски стопанинъ. Единъ обикновенъ селски стопанинъ, който нѣколко години подъ редъ е билъ битъ отъ градушка, или сподобенъ отъ нѣкакво друго нещастие, ограничава до максимумъ своитъ нужди. Единъ земеделски стопанинъ — па и други стопани — намирайки се въ силно сѣсноено материално положение, не прави дори бада на къщата си. Само ако се почувствува по-добре, тогава ще си припокрие покрива на къщата, като пререди керемидитъ, или, най-много, ще построи нѣкой етажъ. У насъ, г-да, грамадни сръдства се имобилизираха въ строежи, които, за нещастие, не се довършиха. Навсѣкжде има паметници не на умни властици, а на тѣхната глупостъ. И, затъ, презъ управлението на Демократическия сговоръ бѣше мода всѣки министъръ да се стреми, каквото може, да откачи, за да си построи нѣкакъвъ паметникъ. Единъ министъръ построи при Захарната фабрика постройки за опитни полета. Всички строеха, строеха, строеха! Казахъ: ако нашата държава има възможностъ да строи, добре; никой не е противъ напредъка. Но всичко това бѣше една дейностъ, която не хармонираше съ податнитъ сили на и безъ това оголѣлия нашъ данъкоплатецъ.

Държавнитъ сръдства, г-да, се разпиляваха и по много други начини. Държавнитъ сръдства бѣха — позволявамъ си да кажа тая дума — обектъ на грабежъ. Азъ само единъ фактъ ще релевирамъ. Вие ще си спомните, че когато се валоризираха задълженията на държавата по строежа на линията Мездра—Видинъ, 10 милиона златни левчета се платиха. Назначи се арбитражъ и всичко туй мина презъ Камарата, въпрѣки протеститъ. Поиска се отъ опозицията да се предвиди едно задължение за господата, които ще получатъ тия грамадни суми по въпросната валоризация: да платятъ и тѣ задълженията си къмъ акор-

дантитъ въ валоризирана стойностъ. Това, обаче, не се прие, не се изпълни.

По сѣщата тая афера и другъ единъ фактъ. Отъ тия 10 милиона златни, 5 милиона лева сѣ дължели на Народната банка отъ тия предприемачи. Народната банка, респективно правителство, заплаща на г. г. предприемачитъ въпроснитъ 10 милиона златни левчета, които, валоризирани, вълизатъ на около 100—115 милиона книжни лева. А тия г-да изплащатъ паритъ, които сѣ взети отъ Народната банка въ времето, когато сѣ строили линията, пакъ въ размѣръ на 5 милиона книжни лева. Така се явява една разлика отъ 50 милиона левчета въ щета на съкровището. Но ще каже нѣкой: какво значатъ за богата България 50 милиона лева?!

Д-ръ И. Бешковъ (з): Това е единъ позоренъ фактъ.

Х. Чолаковъ (з): Г-да! Цѣлата тая система бѣше система на разхищение. Външнитъ прояви на тая система се виждаха и въ дреболиитъ. Но правителството на Демократическия сговоръ бѣше, както го казватъ нашитъ хора, голѣмъ душманинъ на народната пара. Разпиляваше я безразборно!

По-нататкъ, правителството се напъваше да увеличи, да засили производството, и най-вече земеделското производство 8 години се провеждаше една земеделска политика на Демократическия сговоръ, една политика, на която оправданието бѣше, че трѣбвало да се модернизира земеделското производство, че то трѣбвало да премине къмъ други култури, че трѣбвало да се повдигне образованието по земеделѣнието на нашия производител. И въ името на тия голѣми задачи се похарчиха маса сръдства. Но едно бѣ забравено отъ Демократическия сговоръ.

Д-ръ И. Бешковъ (з): И много гешефти се направиха.

Х. Чолаковъ (з): Разбира се. Азъ нѣма да спомнямъ на Камарата оня примѣръ за каймакамина и за пашата; единъ паша назначилъ единъ каймакаминъ, за да го храни. Азъ нѣма да разправямъ тия нѣща, но продължавамъ мисълта си. — Правителството на Демократическия сговоръ забрави най-голѣмия двигателъ на всѣко производство — интереса. Не може да има производство, ако липсватъ условия за пласментъ на това производство. Не може да има стабилно българско производство, ако липсватъ пазари за земеделскитъ произведения. И друго нѣщо: не може да има трансформиране на земеделѣнието, не може единъ земеделецъ да премине отъ една култура къмъ друга, ако той о време не е подкрепенъ съ ефтинъ и достъпенъ кредитъ. Купуватъ се плугове, даватъ се уроци, обаче това, което е истински двигателъ, Демократическия сговоръ не го организира.

Преди малко тукъ стана една малка реплика по въпроса за търговскитъ договори. Г-да! Азъ смѣтамъ, че една отъ сѣществени задачи на новата властъ е тая: България, а най-вече земеделска България, ще трѣбва да бѣде поставена въ редовни търговски отношения съ свѣта. Ние не можемъ да продължимъ да живѣемъ повече при тая търговска изолация. Тая търговска изолация постоянно носи разрушения, преди всичко, на нашето земеделско стопанство. Ние сме на пътя да изтървемъ най-добритъ пазари на нашитъ земеделски произведения, напр. гръцкия пазаръ. Ние сме лишени отъ ветеринарни конвенции и сме зависими, ще кажа, отъ капризитъ на нѣкои наши съседи. Преди нѣколко дни спрѣха вагонъ съ птици, вагонъ съ кожи, а утре могатъ да спратъ всички вагони. Азъ съзирамъ, г-да, една преднамѣреностъ въ нежеланието на правителството на Демократическия сговоръ, да сключи търговски договори. Защото азъ смѣтамъ, че, следъ сключаването на търговски договори, осигурявай чрезъ тѣхъ единъ широкъ пласментъ на нашитъ земеделски произведения, ние ще трѣбва отъ друга страна пъкъ да осигуримъ пласментъ на нѣкои чужди индустриални произведения.

Тукъ самъ по себе си излиза на сцената голѣмиятъ въпросъ за отношението на новата властъ къмъ нашата индустрия.

Г-да! Позволете ми да ви кажа една своя мисълъ. Може тя да не се хареса нѣкому, но ще я кажа. Азъ смѣтамъ, че обезателно нашата малка индустрия трѣбва да бѣде разделена на две половини; едната половина — индустрия, която се намира въ непосредствена органическа връзка съ земеделското производство, и тая индустрия ще трѣбва по единъ или другъ начинъ да бѣде протегнута отъ държавата; останалата половина на нашата индустрия ще трѣбва да бѣде оставена на собствени нозе. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Н. Пждаревъ (д. сг): **Г. Чолаковъ!** Първоначалната идея при създаването на новия законъ, за насърчение на мѣстната индустрия бѣше именно тая.

Д-ръ И. Бешковъ (з): Но въплотена ли е тая идея въ закона?

Н. Пждаревъ (д. сг): Не. Въ началото тази бѣше идеята, но бѣ забравена.

А. Буковъ (з): Забрави се тая идея.

Х. Чолаковъ (з): Г-да! Азъ не се съмнявамъ, че правителството на Народния блокъ има вече единъ свой солиденъ стопански планъ. Мога да твърдя това, защото вече първите стѣпки въ това отношение сѣ направени. Ние имаме единъ новъ законъ, който устѣнови рѣжима въ житната търговия; ние токущо гласувахме единъ другъ законъ, сѣ който се дава голѣма свобода на Народната банка въ нейните операции.

Азъ ще си позволя, обаче, да кажа, че смѣтамъ като гвоздеи, като най-важни реформи на новата властъ следните две: първо, необходимо е още тая зима законътъ за задълженията на земеделските производители да бѣде създанъ; второ, необходимо е измѣнението на данъчната система. Г-да! Тая данъчна система у насъ не бива повече да продължава.

Законътъ за уреждане задълженията на земеделските производители, г-да, не е нито капризъ, нито срѣдство за демагогия, нито пъкъ е починъ за прибиране партийна клиентела. Задълженията на нашите земеделски производители сѣ дошли до едно такова състояние, че тѣ парализиратъ каквато и да е тяхна сериозна творческа и производствена дейностъ. И азъ имамъ всичкото основание да вѣрвамъ, че правителството въ много скоро време ще сезира Камарата сѣ тая голѣма реформа.

Реформата на данъчната система е тоже една належаща реформа. Ами ние имаме една такава данъчна система, по която азъ се съмнявамъ дали професорътъ по гражданско право въ нашия университетъ знае какви данъци плаща. Азъ бихъ молилъ нѣкой отъ васъ да каже, дали знае положително какви данъци плаща.

Н. Пждаревъ (д. сг): Не професорътъ по гражданско право, а по финансова наука.

В. Домузчиевъ (нац. л. о): И финансовиятъ министъръ не знае.

Х. Чолаковъ (з): Ами това данъчна система ли е?

В. Домузчиевъ (нац. л. о): Ние сме негодни сами да копираме нашата данъчна система. Дайте да гласуваме кредити, премии, за да дойдатъ чужденци, за да ни научатъ, какъ да измѣнимъ нашата данъчна система.

Х. Чолаковъ (з): Чакахъ да се каже това.

В. Домузчиевъ (нац. л. о): Защото въ България никой не се занимава сѣ наука, а правимъ само едно вулгарно партизанство, което трови души тѣ ни. Дайте премии, да дадемъ една, две, три, но да получимъ нѣщо съвършено.

А. Канитановъ (з): Нали дадохте Народната банка на чужденци? Стига толкова!

Х. Чолаковъ (з): Дошло е крайно време решително да прибѣгнемъ къмъ стабилизирането на нашето земеделско производство.

Ще ви обърна вниманието, г-да, на единъ печаленъ фактъ, който лично менъ повече ме плаши отъ всичко друго. Ние сме свидетели на единъ процесъ, процесъ на страшно обедняване на селото. Говори се отъ г. Рашко Маджаровъ тукъ, че службогонството било една напасть за държавата. Но г. Рашко Маджаровъ не отиде да потърси по-дълбоко причинитъ за това службогонство. Нашето село е страшно обедняло. Земеделските стопанства не сѣ въ състояние да изхранватъ производителитъ. Външните прояви на този ужасенъ процесъ, г-да, вие ги виждате всѣки денъ около вратитъ на министерствата. Това сѣ нещастни хора, това сѣ хора загубили всѣка възможностъ да получатъ залькъ хлѣбъ въ селото. И тѣзи горди селяни, бихъ казалъ, сѣ дошли да просятъ предъ вратитъ на държавата. Когато говоримъ за службогонство, ние не можемъ да отгнемъ мълкомъ този фактъ, ние не можемъ да отгнемъ това страшно явление, което, споредъ мене, е филосерата, която би изсушила, ако щете, българската държава. Нищо нѣма да спаси България, ако българското

земеделско стопанство рухне, защото това обедняване въ този страшенъ темпъ създава не пролетариатъ — създава недоволници, г-да, създава, ако мога да си позволя квалификацията, лумпенъ-пролетариатъ, този, който е по-стойнната клиентела на барикадитъ и на всички суматохи.

Сговористкото управление въ това отношение може да се похвали сѣ голѣма заслуга — че то ускори страшния тоя темпъ на разорение, на обедняване на българското земеделско стопанство. Вие сте ходили покрай министерствата. Мене сѣ ми настрѣхвали космитъ, когато съмъ виждалъ тѣзи тѣлпи отъ бедни хора, очакващи отъ държавата залькъ хлѣбъ! Съгласенъ съмъ, че държавата нѣма възможностъ да настани всички тѣзи хора на служба. Трѣбва, обаче, веднага да се трѣгне по единствения спасителенъ пътъ: стабилизиране земеделското производство. Дайте пазари на земеделските произведения, дайте евтинъ кредитъ на земеделското стопанство и вие ще видите, че веднага ще настѣпи единъ голѣмъ отливъ отъ града къмъ селото, че веднага тия чакащи служба т е потеглятъ по обратенъ пътъ. Направете селото привлѣкательно по своето производство и вие, действително, нѣма да имате тога службогонство.

Г-да! Две думи ще трѣбва да кажа и за това, какво смѣтамъ азъ, че трѣбва да направи правителството на Народния блокъ въ областта на външната политика. Ние сме държава бита, ние сме държава, която въпрѣки нечовѣшките усилия на своя народъ, се намира въ едно извънредно тежко международно положение, ние сме държава, г-да, орѣзана отвсѣкѣде. Причинитъ за това сѣ много. Не е време сега да правимъ голѣми исторически изследвания въ тази посока, но азъ не мога да не констатирамъ, че цѣлата българска външна политика досега бѣше политика, лишена отъ система. Бѣше поставенъ само обектъ на тая външна политика — обединението на българския народъ — единъ обектъ законенъ, единъ обектъ, срещу който никой нищо не можеше да каже. Но техниката, подробноститъ на тая политика бѣха оставени на настроенията, на капризитъ на често смѣняващите се политически режими и на постоянния тогава факторъ царъ Фердинандъ. Ние бѣхме свидетели какъ при преследването на тая голѣма целъ не липсвахъ нито противоречия, нито най-големи грѣшки. Ние, българитъ, въ даденъ моментъ много искахме да приличаме на два голѣми народа, които се смѣтатъ за богоизбрани — рускиятъ и еврейскиятъ народи. На насъ българитъ, преди войната не знамъ кой ни бѣше втѣлпилъ мисълта, че сме нѣкакъвъ много голѣмъ факторъ въ свѣтовната политика. На нашитъ държавници, като че имъ правеше удоволствие да разправятъ за голѣма външна политика, но една външна политика, която, както казахъ, нѣмаше установена система; единъ пътъ отивахме сѣ Австрия, другъ пътъ — сѣ Русия; единъ пътъ водѣхме преговори сѣ Сърбия и Гърция, другъ пътъ сѣ Турция, и въ реалитетния моментъ, презъ юний 1913 г., когато бѣхме се събрали при Царево село, нѣмаше кѣде да се опремъ. Една такава политика г-да, не можеше да не даде своитъ отровни плодове. Нашиятъ народъ записа въ историята много голѣми дати, хвърли много свѣткавици въ военната история, но резултатътъ бѣше: окастрена страна, обеднѣлъ народъ и, най-важно, интелигенция, лишена отъ възможностъ да действува. Ние сме, г-да, сѣ подрѣзани крила. Какво трѣбва да правимъ? Азъ смѣтамъ, че е дошло време, когато трѣбва да бждемъ крайни реалисти. Този красенъ реализъмъ за мене се рисува така: ние ще трѣбва изцѣло да насочимъ вниманието си къмъ нашето вътрешно здравяване, ние ще трѣбва да осигуримъ мирни и добросъседски отношения. Може да ви е много мѣчно, можемъ много да реагираме срещу мирнитъ договори, но, г-да, не сме ние, които ще можемъ да ги измѣнимъ. Азъ едно бихъ искалъ отъ правителството: когато то ще спазва мирнитъ договори, когато то ще изпълнява задълженията по тѣзи мирни договори, да иска решително и другитъ контрагенти да изпълняватъ своитъ задължения по тѣхъ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Това нѣщо не се правѣше отъ сговористкото правителство, или, ако се правѣше, тѣ бѣше нѣкакъ сѣ несериозно. Случайно въ мирнитъ договори сѣ се промѣкнали нѣкои клаузи, които ние можемъ широко да използваме. Думата ми е, г-да, за нашитъ малцинства. Азъ смѣтамъ, че правителството на Народния блокъ ще трѣбва да иска, щото всички клаузи, които гарантиратъ правата на българитъ, намиращи се подъ чуждо владичество, да бждатъ изпълнени. (Ржкоплѣскания отъ националъ-либералитъ) И въ тази своя дейностъ, вѣрвамъ, правителството ще има на своя страна цѣлия народъ. Правителството на Демократическия сговоръ не смѣше да повдига тоя въпросъ сериозно, защото задъ гърба му нѣмаше никой. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството) Защото въ единъ прекрасенъ моментъ, когато то направѣше това, голѣмитъ чорбаджии можеха да му кажатъ: кого представля-

вате вие, какво разправяте голѣми работи, кой е задъ гърба ви?

Н. Пждаревъ (д.сг): Вие смѣтате, че повдигането на този въпрос зависи отъ личноститѣ, които ще го повдигнатъ? Та ако сговористкитѣ министри бѣха го повдигнали, българскиятъ народъ нѣмаше ли да ги подкрепи? Не е въпросъ кой ще ги повдигне. Народътъ не прави разлика между лицата; него го интересува дѣлото.

Д-ръ И. Бешковъ (з): До ревизията на германскитѣ репарации бившето правителство не повдигна репарационния въпросъ.

Н. Пждаревъ (д.сг): Моята мисълъ е — искамъ да поправа, г. Чолаковъ, и вѣрвамъ, ще приеме поправката — че българскиятъ народъ би подкрепилъ всѣко правителство, което пожелае да направи това.

Д-ръ И. Бешковъ (з): А на онова правителство, което е проспало моментитѣ, какво трѣбва да му каже българскиятъ народъ?

Х. Чолаковъ (з): Необходимо е, българското правителство да има всичкото желание да постави този въпросъ на дневенъ редъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Да има куражъ.

Х. Чолаковъ (з): Да, трѣбва да има куражъ да постави този въпросъ.

А. Капитановъ (з): (Къмъ Н. Пждаревъ) Вие като власт нѣмахте доблестъ да протестирайте срещу репарациитѣ, а устройвахте нѣкакви митинги отъ долу. Вие нѣмахте куражъ да възстанете решително противъ репарациитѣ, като правителство, задъ което стои цѣлиятъ народъ, а оставихте това на студентитѣ и пратихте оратори, които не можаха да взематъ въ събранията.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): И следъ като народътъ протестира, че не може да плаща репарации, тѣ дадоха всичко.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д.сг): Тѣзи въпроси не сѣ до куражъ.

Д-ръ Г. М. Димитровъ (з): Шестъ години защо не повдигнахте този въпросъ?

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Х. Чолаковъ (з): Азъ не се съмнявамъ, че Народниятъ блокъ, по въпроситѣ, свързани съ изпълнение на мирнитѣ договори, ще има нужната твърдостъ и решителностъ. Казахъ, ние не ще искаме да отхвърлимъ мирнитѣ договори. Тази задача не е за насъ, г-да. (Възражения отъ работниците) — А пъкъ вашиятъ Сталинъ, който постоянно разправя за тия работи, прати Чичеринъ да си чука чашата съ кардиналитѣ. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

П. Напетовъ (раб): Русия не плаща никакви репарации и никакви дългове.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни)

Н. Алексиевъ (з): Ти мълчи, защото нищо не си разбралъ, като си ходялъ въ Русия. По-голѣмо право да приказватъ иматъ тия, които въ дена на изборитѣ бѣха тукъ.

П. Напетовъ (раб): Русия не плаща дългове и репарации.

А. Неновъ (раб): Този дългъ, който Руското съветско правителство опрости на българския народъ...

Н. Алексиевъ (з): Цѣла Русия е подъ концесия на чуждитѣ капитали, америкайски и английски. Така ли искате да направимъ и България — концесионерна държава? Ние искаме да бждемъ стопани на нашата държава.

Х. Чолаковъ (з): И днесъ, когато г. Петко Напетовъ защитава своитѣ господари, Литвиновъ е въ Италия и си устройва банкети съ Мусулини и Гранди.

П. Напетовъ (раб): То е държавна политика.

Х. Чолаковъ (з): Ами че ние за държавна политика говоримъ тукъ. (Смѣхъ и ржкоплѣскания отъ мнозинството)

К. Русиновъ (раб): (Възражава нѣщо)

Т. Бошнаковъ (з): А, бе попе, ти отъ политика не разбирашъ. Ти знаешъ „Отче нашъ“ да четешъ. Защо се обаждашъ. Седи си тамъ.

К. Русиновъ (раб): Малко повече разбирамъ отъ тебе, защото съмъ билъ при народа.

А. Капитановъ (з): Когато отидешъ въ Русия, тогава ще разправяшъ и ти. Сега Петко има думата по този въпросъ.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Г. г. народни представители! Часътъ е 8. Предлагамъ да продължимъ заседанието, докато свърши г. Чолаковъ.

Който сѣ съгласни да продължимъ заседанието, докато свърши ораторътъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Продължавайте, г. Чолаковъ.

Х. Чолаковъ (з): Г-да! Тукъ му е мѣстото да добавя, че не може да има здрава външна политика, безъ да има здрава вътрешна политика. Не може едно правителство да бжде силно навънъ, ако то вътре е слабо. Слабитѣ вътре правителства винаги сѣ играли, ако щете, една предателска роля по отношение голѣмитѣ интереси на своитѣ народи. Слабитѣ правителства винаги сѣ били изнудвани по голѣмитѣ въпроси на външната политика. И най-доброто доказателство, г-да, за това сѣ давали чорбаджитѣ ей на тия господа (Сочи работниците). Сталиновцитѣ, насилницитѣ винаги сѣ били най-голѣмитѣ концесии на интереситѣ на своитѣ държави.

П. Напетовъ (раб): Нѣма по-силно правителство отъ съветското. Това трѣбва да го знаете.

Отъ земеделцитѣ: Нѣма правителство по-насилническо отъ съветското.

А. Капитановъ (з): (Къмъ работниците) Чухте ли снощи отъ речъта на г. Геновъ, че съветска Русия увеличила разходитѣ за червената армия съ 68% повече, отколкото императорска Русия е харчила за армията? Но по тая работа вие сигурно не сте се замисляли.

А. Неновъ (раб): Процентно взето, съветска Русия харчи най-малко за армията си.

А. Капитановъ (з): Ти не си ходилъ въ съветска Русия, та не знаешъ тия работи. Мълчи тамъ. Нека Петко да ти каже на ухото какъ е тамъ.

Х. Манафовъ (д): (Къмъ работниците) Защо не защитавате работниците, а защитавате съветска Русия? По-добре е да защитавате работниците, а не съветска Русия и то въ българския Парламентъ! Вие не знаете кого да защитавате. Прочее, вие правите онова, за което ви се плаща.

П. Напетовъ (раб): Ние защитаваме съветска Русия, защото тя е отечеството на всички работници по цѣлъ святъ.

А. Капитановъ (з): Тѣ сѣ руското малцинство въ българския Парламентъ. Тѣ не се чувствуватъ като избраници на българската Работническа партия.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: (Звъни) Г. Капитановъ! Моля Ви се, правя Ви втора бележка да не прекъсвате.

Д. Ачковъ (нац. л. о): Г. Чолаковъ! За да има миръ въ заседанията: ругайте България, а хвалете Русия (Веселостъ).

Х. Чолаковъ (з): Не мога, г. Ачковъ. Съветска Русия е дотамъ отишла, че събира и женитѣ за аскери.

А. Неновъ (раб): Жената въ Русия е равноправна съ мъжа.

Х. Чолаковъ (з): Въ Русия се хвалят, че имало полковникъ жена, която се оженила за бригадниъ си командиръ. (Смѣхъ)

П. Напетовъ (раб): Да ви кажа нѣколко думи.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Нѣмате думата, г. Напетовъ.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Може би и той е присѣствувалъ на сватбата. (Смѣхъ)

А. Неновъ (раб): Какво чудно има въ това? И въ флотилията има капитани-жени.

Х. Чолаковъ (з): Значи жената може да бѣде полковникъ и по-нататѣкъ възможно е, значи, да се ожени за бригадниъ си командиръ!

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Какво ни интересуватъ женитѣ?! (Смѣхъ) Престанете съ тия прекъсвания.

Х. Чолаковъ (з): Та, казвамъ, за да има една здрава външна политика, необходимо е обезателно да има една здрава вътрешна политика, а здрава вътрешна политика не може да има тогава, когато едно правителство се крепи на малцинство, или когато държавната власт се явява единъ инструментъ за насилие, единъ инструментъ за осигуряване властването на едно малцинство.

Още въ началото на речта си казахъ, че правителството на Народния блокъ съ активното съдействие на цѣлия български народъ, установи една политика на миръ, политика на гражданско примирение.

Като едно срѣдство, обаче, за да може този граждански миръ да бѣде пълень, азъ смѣтамъ, че правителството ще трѣбва да сезира Народното събрание съ единъ законъ за амнистия. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Д. Ачковъ (нац. л. о): Тѣ (Сочи работницитѣ) не ржкоплѣскатъ, значи не искатъ амнистия.

Н. Пѣдаревъ (д. сг): Този пасажъ трѣбва да се вмѣсти въ отговора на тронното слово.

Х. Чолаковъ (з): Законъ за амнистия, г-да, е необходимъ не за да бѣдатъ чрезъ него облагодетелствувани — не зная какъ другояче да се изразя — отдѣлни лица. Мисълта ми въ случая не се спира върху никакви лица. Чрезъ единъ законъ за амнистия азъ мисля, че държавата ще закрие съ було тежкитѣ дни, които ние изживѣхме. Не може да се говори, г-да, за гражданско примирение тогава, когато има още хора, които носятъ последици на миналото, отъ което сега всички ние искаме по-скоро да се отървемъ. Единъ законъ за амнистия нѣма да бѣде нищо друго, освенъ едно срѣдство, чрезъ което ще можемъ бързо и безболезнено да преминемъ къмъ толкозъ необходимото за страната умирогворение и спокойствие.

Г-да! Българскиятъ народъ изживѣ много тежки дни. Азъ оприличавамъ неговитѣ страдания на страданията на богоизбрания народъ, който, преди да стигне въ Ханаанската земя, трѣбваше да премине пустинята. Свѣтътъ е такъвъ, че никой не може да получи доброто, никой не може да добие щастието, преди да мине по пътя на страданията. И въ това отношение не направи изключение и Богочеловѣкътъ. Възкресението на Христа дойде следъ като той изцѣло извървя пътя къмъ Голгота. Българскиятъ народъ въ продължение на 8 години странствуваше, изживѣваше тежки дни изъ пустинята. И азъ смѣтамъ, че тѣзи дни сѣ на края, че този народъ, воденъ отъ избраници, посочени отъ него, ще може скоро да извърви малкото останалъ трудень пътъ.

Ние само ще трѣбва да бѣдемъ решително убедени въ известни основни положения, които крепятъ нашата държава. Ние ще трѣбва да бѣдемъ готови да можемъ да

подкрепимъ институциитѣ на нашата държава. И азъ ще кажа, че ако нѣкой се опита да разбие дверитѣ на този Парламентъ, ако нѣкой се опита да шурмува държавната порта на България, тѣй ще може да стори това само ако мине презъ труповетѣ преди всичко на хората отъ Земледѣлския съюзъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Ние, обаче, се надѣваме и имаме всичкото основание да вѣрваме, че е дошълъ моментътъ, когато ще трѣбва най-сериозно държавата да се замисли за тѣзи, които се казватъ унижени и оскърбени. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) И азъ трѣбва да кажа, че днесъ повече отъ всѣкога до ушитѣ на България, тая велика мълчалница, достигатъ стонетѣ на много страждущи, че е дошълъ последниятъ моментъ, когато жрецитѣ не бива навсѣ да търсятъ нейния образъ; дошло е време, когато върху нейния олтаръ не трѣбва да се слагатъ фалшиви жертви. Азъ нѣма да извиквамъ образа на България, но ще кажа, че ако стане нужда, както въ миналото, върху нейния олтаръ ние ще сложимъ и кръвта, и частитѣ на тѣлата си, както сме го правили. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) Обаче, нека жрецитѣ изпълнятъ дълга си, г-да. Нека, наистина, имаме едно ново правителство, нека имаме единъ новъ Парламентъ — Парламентъ, който ще бѣде защитникъ, ще бѣде стражъ преди всичко на униженитѣ и оскърбенитѣ. Борбитѣ на демокрацията, борбитѣ на Земледѣлския съюзъ не се пракочватъ съ това, че той е вземалъ властта. Дотогава, докогато по улицитѣ ще ходятъ жени, които продаватъ тѣлата си, за да хранятъ своитѣ рожби, ще има борба на свободната човѣшка съвѣсть, ще има борба на демокрацията, ще има борба на тия, на които е скъпо общочовѣшкото добро. И азъ имамъ всичкото основание да вѣрвамъ, че правителството на Народния блокъ е напълно годно да отговори на голѣмитѣ и на великитѣ нужди на тая моменъ. Иначе, г-да, нась ни чака нещастие. Горко намъ, горко на България, ако и сега българскиятъ народъ остане съ излѣгани надежди, толкова много голѣми къмъ Народното събрание. Азъ, като гледамъ това Събрание, въ което сѣ влѣзли толкова много знатни и вѣрни мъже, се надѣвамъ, че народното представителство ще отслужи докрай своята вѣрна служба къмъ България и къмъ народа. (Продължителни ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Първа точка отъ дневния редъ за заседанието въ вторникъ ще бѣде: одобряване предложението за одобряване сключената на 7 априлъ 1931 г. конвенция между България и Полша за експлоатиране на редовни въздушни съобщителни линии, подписания къмъ нея протоколътъ отъ сѣщата дата и договора, сключенъ въз основа на тая конвенция между Българската държава и Полското въздухоплавателно дружество „Лотъ“ — Варшава.

Втора точка ще бѣде първо четене проектоотговора на тронното слово. (Продължение разискванията)

Трета точка ще бѣде първо четене на законопроектъ за опрощаване глобитѣ за закъснение върху прѣжитѣ данѣци, данѣка върху материалитѣ, отъ които се вари ракия, и акциза на виното.

Четвърта точка ще бѣде докладъ на комисията по проверка на изборитѣ.

Който сѣ съгласни съ тая дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

С. Пулевъ (з.—Ст. з): Азъ правя предложение третата точка отъ дневния редъ да стане втора, а втората трета.

Председателствуващъ Н. Захариевъ: Който приематъ предложението, направено отъ народния представител г. Стамо Пулевъ, третата точка отъ дневния редъ да стане втора, а втората — трета, моля, да вдигнатъ ржка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. 17 м)

Подпредседателъ: **Н. ЗАХАРИЕВЪ**

Секретаръ: **Н. ГАВРИЛОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**